T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
(GELİŞİM PSİKOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI

KORUNMA ALTINDA OLAN VE AİLESİ İLE YAŞAYAN ERGENLERİN OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ VE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Gönül ATLI ASLAN

Ankara - 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
(GELİŞİM PSİKOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI

KORUNMA ALTINDA OLAN VE AİLESİ İLE YAŞAYAN ERGENLERİN OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ VE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Yüksek Lisans Tezi

Gönül ATLI ASLAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR

Ankara - 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
(GELİŞİM PSİKOLOJİSİ)
ANABİLİM DALI

KORUNMA ALTINDA OLAN VE AİLESİ İLE YAŞAYAN ERGENLERİN OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ VE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Gönül ATLI ASLAN

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
……	……..
……	……..
……	……..

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (……/……/20…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Gönül ATLI ASLAN

İmzası

……..

"...ey bir elinde mezarcılar yaratan,

bir elinde ebeler koşturan doğa

bu seslenişimiz yalnızca sana..."

Rojen Aras ve tüm yeryüzü çocuklarına…

TEŞEKKÜR

Öncelikle tezimin tüm zorluklarında yardıma yetişen ve rehberliğiyle bana destek olan sevgili tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR'a tüm içtenliğimle teşekkürler. Desteğinden emin olduğum sevgili Elif Nil ATALAR'a da teşekkür ederim. Bu benim en büyük borçlarımdan biridir. Tez jürimde yer alan hocalarım Prof. Dr. Sibel KAZAK BERUMENT ve Prof. Dr. Ayşen GÜRE'ye katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Yeri dolmayacak güzelliklerle dolu akademik hayatımda gelişimime katkıları olan ODTÜ'deki lisans ve Ankara Üniversitesi'ndeki yüksek lisans hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Tüm gelişimim boyunca desteklerini esirgemeyen aileme, eğitim maceramın tüm sorularını araştıran eniştem Adnan ÜNAL'a, vazgeçilmez alan çalışmalarımın başrolleri sevgili yeğenlerim Beyza ÜNAL ve Zerya BAYAR'a çok teşekkür ederim. Hayatımın bambaşka boyuta evirildiği tez sürecimde sürpriz bir şekilde hayatıma giren ve her daim yanımda olan sevgili eşim Anıl ASLAN'a gönülden teşekkür ederim. Bu süreçte hayatıma girenlerin en tatlısı, hayatımın en eğlenceli dönem sahibi biricik oğlum Rojen Aras ASLAN'a verdiği gülücükler için binlerce kez teşekkür ederim.

Yüksek lisans maceramda farklı bir bakış açısıyla itici güç olan sevgili arkadaşlarım Gözde ve Burcu BİLGİÇ'e ilham dolu iftar yemekleri için teşekkür ederim. Özellikle mülakat öncesi kalacak yer sağlayan harika arkadaşlarım Tuğba ve Tuğçe ÇAPAR ikiz kardeşlere teşekkürü bir borç bilirim. Tezimin veri toplama sürecinde yer alan tüm gönüllü katılımcılara, yardımcı olan kurum ve kuruluş çalışanlarına, bana güvenen ve destek olan ailelere, özellikle kardeşim Azad ATLI, kuzenlerim Tuba ve Şeyhmus DAMAR ve Gamze BİREL'e içtenlikle teşekkür ederim.

Her konuda destek olan ve yüksek lisans dönemimi anlamlı ve eğlenceli hale getiren sevgili arkadaşlarım Duygu DOĞANCIOĞLU, Emine KAYA-BİCAN, Vildan ACAR-BAYRAKTAR ve Zeynep ŞAHİN'e teşekkür ederim. ODTÜ hayatımın bana en güzel

hediyeleri olan Elif ÇINAR, Ezgi TEKİN ve Sanem DALGIÇ'a arkadaşlıkları ve destekleri için teşekkür ederim. Tezimi hazırlama, veri toplama ve analiz etmede yardım eden tüm arkadaşlarıma, bu sayede arkadaş olduklarıma, en yakınlarımdan Hülya ARKAŞ'a, ODTÜ İletişim Topluluğu üyesi arkadaşlarıma, sevgili İnci BASTACI'ya, Gülşah KAZICI ve Selma BARLAS'a emeklerinden ve desteklerinden dolayı teşekkürler. İyi ki hayatıma dokundunuz.

Son olarak lisans ve yüksek lisans sürecimde bana ekonomik destek olan TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'na da teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 1

1.1 Olumlu Sosyal Davranış ve Davranış Problemleri 10

1.2 Akran İlişkileri 15

1.3 Algılanan Sosyal Destek 18

1.4 Duygu Düzenleme Becerileri 22

1.5 Araştırmanın Amacı ve Hipotezler 26

BÖLÜM 2 30

2.1 Örneklem 30

2.2 Veri Toplama Araçları 32

2.2.1 Kişisel Bilgi Formu 32

2.2.2 Akran İlişkileri Ölçeği 32

2.2.3 Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 33

2.2.4 Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği 34

2.2.5 Güçler ve Güçlükler Anketi 36

2.3 İşlem 37

BÖLÜM 3 39

3.1 Betimleyici İstatistikler 39

3.2 Değişkenler Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar 41

3.2.1 Akran İlişkileri Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar 41

3.2.2 Algılanan Sosyal Destek Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar 42

3.2.3 Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar 43

3.2.4 Güçler ve Güçlükler Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar……...44
3.3 Korelasyon Analizlerine İlişkin Bulgular 45
3.3.1 Korunma Altındaki Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları……..45
3.3.2 Ailesi ile Yaşayan Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları……46
3.4 Kalınan Yer Açısından Regresyon Analizleri..... 48
3.4.1 Olumlu Sosyal Davranış için Regresyon Sonuçları…….48
3.4.2 Davranış Problemi için Regresyon Sonuçları……..52
3.5 Aracı Analizler 56
3.5.1 Aileden Algılanan Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü……57
3.5.2 Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü……....60
3.5.3 Aileden Algılanan Sosyal Destek ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü……..……62
3.5.4 Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü……..62
BÖLÜM 4 63
4.1 Değişkenler Açısından Ergenin Kaldığı Yer ve Cinsiyetine Göre Farklılıklar 63
4.2 Değişkenler Arası İlişkiler 69
4.3 Ergenlerin Olumlu Sosyal ve Davranış Problemlerini Yordayan Faktörler 74
4.4 Aracı Analizlerin Bulgularının Değerlendirilmesi 76
4.5 Güçlülükler, Kısıtlılıklar ve Gelecek Çalışmalara Öneriler..... 78
ÖZ 82
ABSTRACT 84

KAYNAKÇA **86**

EK 1 ..... **98**

EK 2 ..... **99**

EK 3 ..... **100**

EK 4 ..... **101**

EK 5 ..... **103**

EK 6 ..... **105**

EK 7 ..... **106**

EK 8 ..... **107**

EK 9 ..... **108**

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1 Korunma Altındaki Ergenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....31

Tablo 3.1 Korunma Altındaki Ergenlerle İlgili Değişkenlerin Betimleyici Analizleri 39

Tablo 3.2 Ailesi ile Birlikte Kalan Ergenlerle İlgili Değişkenlerin Betimleyici Analizleri 40

Tablo 3.3 Ergenlerin Akran İlişkileri Açısından Karşılaştırılması.....42

Tablo 3.4 Ergenlerin Algıladıkları Sosyal Destek Açısından Karşılaştırılması.....43

Tablo 3.5 Ergenlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Açısından Karşılaştırılması.....44

Tablo 3.6 Korunma Altındaki Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları.....46

Tablo 3.7 Ailesi ile Yaşayan Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları 47

Tablo 3.8 Korunma Altındaki Ergenlerin Olumlu Sosyal Davranışıyla İlişkili Faktörler.....50

Tablo 3.9 Ailesi ile Yaşayan Ergenlerin Olumlu Sosyal Davranışıyla İlişkili Faktörler 52

Tablo 3.10 Korunma Altındaki Ergenlerin Davranış Problemi Puanıyla İlişkili Faktörler.....54

Tablo 3.11 Ailesi ile Yaşayan Ergenlerin Davranış Problemi Puanıyla İlişkili Faktörler.....56

Tablo 3.12 Ergenlerin Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü 59

Tablo 3.13 Ergenlerin Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü……...61

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1 Ergenlerin Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü……59

Şekil 2.1 Ergenlerin Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü……61

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Foley (1989), insan sağlığı ve mutluluğu için fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının doyuma ulaştırılması gerektiğini ve bu ihtiyaçların doyuma ulaştırıldığı en doğal ortamın aile ortamı olduğunu belirtmektedir. Aile bireylerinin ihtiyaçlarının karşılık bulmaması, aile içi sorunlar, ebeveynlerin ölümü, yoksulluk, ihmal veya istismar gibi çeşitli nedenlerden dolayı çocuklar travmatik deneyimlere maruz kalabilmekte ve ebeveynlik görevleri yerine getirilemediği için çocuklar devlet tarafından korunma altına alınmaktadır (Browne ve Lynch, 1999).

Ülkemizde 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda 'korunma gereksinimi olan çocuk' kavramı kapsamı genişletilerek tanımlanmıştır. Buna göre; "Beden, ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olup,

1- Ana veya babasız, ana ve babasız,

2- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,

3- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,

4- Ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklar" 'korunmaya muhtaç çocuk' olarak tanımlanmıştır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983).

2005 yılında çıkarılan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile söz konusu kavram 'korunmaya ihtiyacı olan çocuk' olarak değişmiş ve 'suça sürüklenen çocuk' tanımlaması korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramından ayrı olarak tanımlanmıştır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi

ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk olarak tanımlanmıştır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Ülkemizde korunma gereksinimi olan çocuk alanında oluşturulan politikalar öncelikli olarak çocuğun ailesi yanında bakımını ve korunmasını destekleyen önlemler ve hizmetlerden oluşmaktadır. Çocukların öz aileleri yanında bakılması için çeşitli imkânlar oluşturulmaktadır. Bu imkânlar; ayni ve nakdi yardım, eğitim tedbiri, danışmanlık tedbiri ve sağlık tedbiri gibi hizmetlerdir. Ancak alınan tüm tedbirlere rağmen aileler çocuklarının bakımını sağlayamadığında alternatif hizmet modelleri uygulanmaktadır (Karataş, 2007). Alternatif hizmet modellerinin başında koruyucu aile bakımı ve evlat edinme hizmetleri gelmektedir. Tüm bu hizmetlerin yanında aile yanında kalamayan veya kalması uygun görülmeyen çocuklar ise en son çare olarak korunma altına alınarak kurum bakımı hizmetine dâhil edilmektedirler.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'nin içerdiği haklardan biri olan 'korunma hakkı' tam da bu konuyla ilgilidir. Korunma hakkı adı geçen sözleşme ile beyan edilmiştir. Bu hak; çocukların her türlü ihmal, istismar ve sömürüden korunmaları gerektiği, mülteci çocuklar için özel koruma, çalışan çocuklar için güvenceler, herhangi bir istismar veya sömürüye maruz kalmış çocukların korunması ve rehabilitasyonu gibi konuları ele almaktadır. Birleşmiş Milletler, çocukların kendilerine özgü özel bir sözleşmeye ihtiyaç duyduğuna 1989 yılında karar vermiştir. Çocuklar için geçerli olan haklar, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak adlandırılmıştır. Bu sözleşme; çocukları yeterli bir birey ve yaşıyla gelişim evresine uygun hak ve sorumlulukları olan toplum üyeleri olarak görmektedir. ÇHS aynı zamanda çocukların hem temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin haklarının hem de fırsatlara erişim haklarının olduğunu ortaya koymaktadır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1994).

ÇHS uyarınca çocuklara uygulanabilecek kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (Madde 1). İlk kez 1989 yılında onaylanan ÇHS, bugün ikisi hariç Birleşmiş Milletler üyesi bütün ülkeler (191 ülke) tarafından onaylanmıştır. Aynı zamanda bu sözleşme tarihte sayıca en fazla ülke tarafından kabul gören insan hakları belgesi olma özelliği taşımaktadır. ÇHS üzerinde pazarlık yapılması mümkün olmayan standartlar ve yükümlülükler içermektedir. Bu belge; nerede doğduklarına, kim olduklarına, cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlamaktadır. ÇHS kapsamında ele alınan başlıca konular; ebeveynin rolü ve sorumluluğu (bunun ihmal edildiği durumlarda ise devletin rolü ve sorumluluğu), yaşama ve gelişme hakkı, eğitime erişim hakkı, insana yakışır bir yaşam standardına erişim hakkı, ihmalden ve istismardan korunma hakkı, uyuşturucu bağımlılığından korunma hakkı, özgürlükten yoksun bırakıcı uygulamalardan korunma hakkı ve silahlı çatışmalardan dolaylı ya da dolaysız korunma hakkı olarak örnek verilmektedir. Kırk iki maddeden oluşan ÇHS'nin bazı önemli maddeleri aşağıda belirtildiği gibi örnek gösterilebilmektedir;

- "Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir (Madde 3)",
- "Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler (Madde 6)" (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [Unicef].

Çocuk haklarıyla ilgili olarak derlenen kitapta Bob Franklin (1993), Adler ve Dearling (1993) paylaşımına yer vermiştir. Çocukların yararı ile aynı doğrultuda olarak Adler ve Dearling (1993) yatılı vesayet altına alınan bireylerin oraya çeşitli nedenlerle gidebileceğini belirtmişlerdir ve İskoçya'da bu insanlara verilmek istenen haklar

hakkında hazırlanmakta olan bir rapordan örnek olarak bahsetmişlerdir. Adı geçen rapor ile bu bireylerin haklarının şu açılardan garantilenmesi hedeflenmiştir:

- "Fiziksel, duygusal ve entelektüel potansiyellerini geliştirmek,
- Tercihen kendi aileleri ama bu mümkün değilse ikame bir ailede aile hayatı,
- Bireysel saygı,
- Kendileri hakkında alınan kararları etkileyebilecek bütün raporların içeriğini öğrenmek" gibi haklar örnek olarak verilebilmektedir (s. 257).

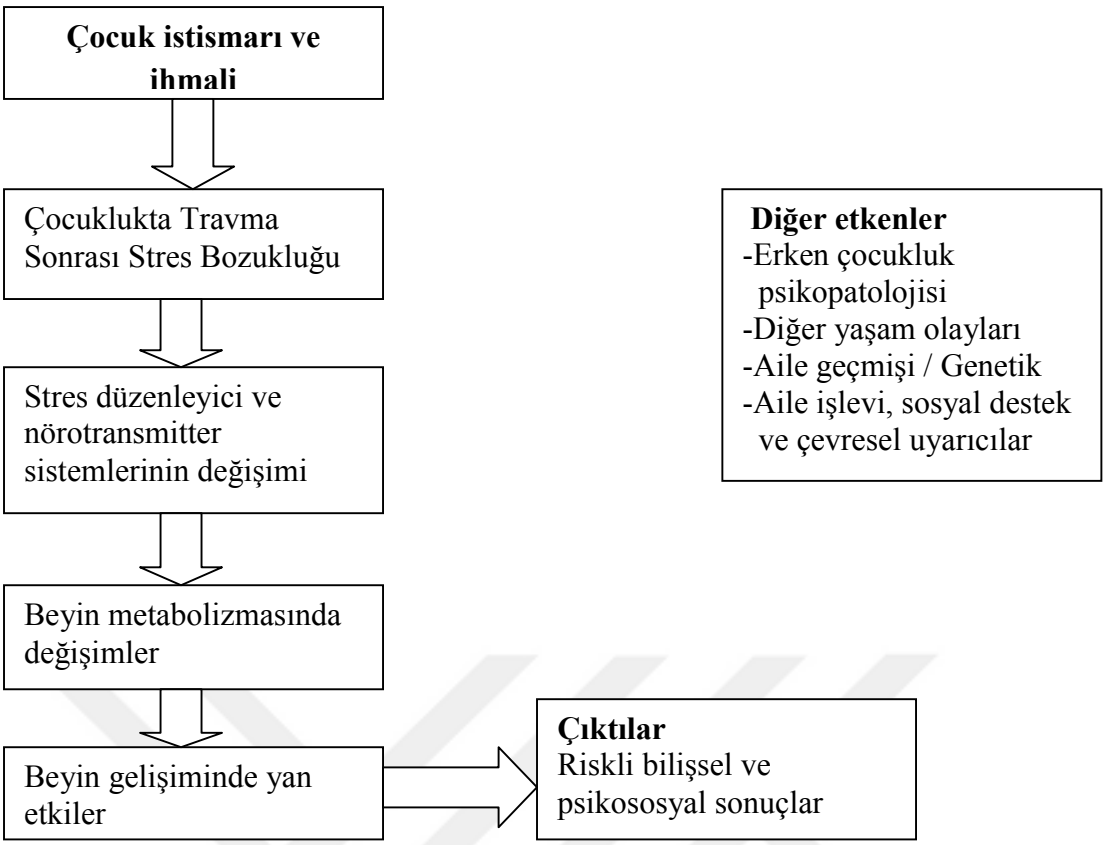
Ülkemizde de kurum bakımı hizmeti devletin koruma altına aldığı çocuklara verilen hizmetlerden biri olup çocukların yararını gözeten kanun çerçevesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak yürütülmektedir. Ülkemizdeki kuruluşların ve kuruluşlardan faydalanan çocukların niceliğini gösterir tablo aşağıda verilmiştir. Ulaşılabilir kaynak olarak Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Aralık 2016 bilgilendirmesine göre Türkiye'de bulunan kuruluş ve koruma altındaki çocuk sayısı aşağıda gösterildiği gibidir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre 2016 yılı sonu itibariyle Türkiye nüfusunun % 28,7'sini oluşturan 22 milyon 891 bin 140 kişilik 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfusunun tabloda, belirtilen kısmı kurum bakımı hizmetinden faydalanmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2016).

YIL : 2016 AY: ARALIK	**KURULUŞ SAYISI**	**BAKILAN ÇOCUK SAYISI**
Çocuk Yuvaları (0-12)	6	323
Yetiştirme Yurtları (13-18)	8	396
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (0-18)	4	254
Sevgi Evi (Çocuk Evleri Sitesi)	92	5.257
Çocuk Evleri	1.092	5.626
Çocuk Destek Merkezi	68	1.463
TOPLAM	**1.270**	**13.319**

http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler

Çocuklar çeşitli sebeplerden ötürü devlet tarafından korunma altına alınmaktadırlar (Browne ve Lynch, 1999). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu'nda belirtildiğine göre ülkemizde çocukların bakım ve koruma altına alınma nedenlerinde ekonomik ve sosyal yoksunluk birinci sırada yer alırken devamında ebeveynlerin çocuğunu terk etmesi, ebeveynlerden birinin ceza evine girmesi, çocuğun aile içinde ve dışında cinsel istismara veya kötü muameleye uğraması, ebeveynlerden birinin ölümü, ailenin fiziksel ve duygusal istismarı, üvey annenin ya da babanın çocuğu kabul etmemesi, doğal afetler ve terör gibi diğer nedenler açıklanmaktadır (akt. Yazıcı, 2012).

Korunma altına alınma sebepleri olumsuz yaşam deneyimleridir. Olumsuz çevre, kişilerde temel biyolojik işleyişleri değiştirebilir ve nörobiyolojik değişimler de bilişsel ve psikososyal zorlukların yolunu açabilmektedir (Wicks-Nelson ve C. Israel, 2009). De Bellis'in (2001) gelişimsel travmatoloji modeli de ihmal ve istismar ile ilişkili olumsuz çıktıların altında, nörobiyolojik çıktıların yatabileceğini işaret etmektedir. Kötü muameleye maruz kalmış çocukların biyolojik stres sistemleri ve beyin gelişimlerinin gelişimsel travmatoloji modeli aşağıda gösterildiği gibidir. Bu modele göre nörobilişsel ve psikososyal çıktılar ancak olumsuz beyin gelişiminin sonucu olarak anlaşılabilmektedir:

Kişilerin korunma altına alınması ülkemizde ve uluslararası alan yazında birçok bilim insanı tarafından farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Korunma altına alınma durumuna sebebiyet veren yaşantıların kişilerin benlik saygısı, psikopatolojisi, kişilerarası ilişkileri, madde kullanımı ve benzer konular üzerindeki etkileri hakkında çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. (Bilgin, 2015; Çalıkoğlu, 2010; Escobar, Pereira ve Santelices, 2014). Araştırma sonuçlarına göre ebeveynden yoksun olarak yetişmenin çocuk üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görülmüştür (Sloutsky, 1997; Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005). Örnek olarak ailesi yanında olan çocukların korunma altında olan çocuklara göre travma sonrası stres bozukluğu ile ilişkili semptomlarda daha belirgin olumlu gelişme gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Ahmad ve ark., 2005). Korunma altında olan çocukların daha yoğun korku yaşamaları (Stevenson, 1952) da içinde bulunulan sistemin yıkıcı etkisine örnek olmaktadır. Benzer durum algılanan sosyal destek için de geçerlidir. Algılanan sosyal desteğin çocukların duygusal ve davranışsal

problemlerine karşı koruyucu rolü saptanmış (Şimşek, Erol, Öztop, ve Münir, 2007) iken korunma altındaki çocukların sosyal destek sistemlerinin zayıf olduğu görülmüştür (Bilgin, 2015; Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan, 2008). Dolayısıyla korunma altındaki çocuklar ile ailesi yanında olan çocuklar arasında fark olması beklenmektedir. Korunma altında olan 0-6 yaş aralığındaki çocuklarla çalışan Berument (2013) de geliştirdiği müdahale çalışmasıyla bakım verenlerin desteğinin önemini ortaya koymuştur. Berument (2013) çalışmasında korunma altında olan 0-6 yaş aralığındaki çocukların dil ve bilişsel gelişimini desteklemek için uyaranların arttırılması ve bakım veren kişilerin eğitilmesini içeren bir müdahale programı geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda Türkiye'de bulunan altı kurumda çalışma yürütülmüş ve bu kurumların dördü kontrol grubunu oluşturmuştur. Çocukların kontrol grubu ve deney grubu olarak ayrıldığı araştırmada deney grupları müdahale programına dahil edilmiştir. Aynı zamanda tüm katılımcılara belli bir aralıkla iki kez gelişimsel envanter uygulanmıştır. Sonuç olarak 20 hafta önce ve sonra uygulanan taramalar incelendiği zaman deney grubunun genel gelişiminde artış görülürken kontrol grubunun genel gelişiminde düşüş görülmüştür. Bu sayede bakım kalitesinin arttırılmasıyla okul öncesi dönemdeki çocukların dil ve bilişsel gelişimlerinde olumlu çıktıların olduğu saptanmıştır.

Çocukların öz aileleriyle birlikte ve sağlıklı bir ortamda büyümeleri onların en temel hakkıdır. Çocuklara temel haklarını vermek ve hızla artan korunmaya muhtaç çocuk sayısını azaltmak gerekmektedir. Bu konuda temel yaklaşım, korunmaya muhtaç duruma gelmeyi önlemek olmalıdır. Çünkü korunmaya muhtaç sayısının azalması korunmaya muhtaç duruma gelen çocuklara verilen hizmetlerin sayı ve kalitesini arttıracaktır (Erol ve Şimşek, 2006). Çocukların kurum bakımından çıkarılmalarına yönelik programlar tüm dünyada uygulanmaktadır. Özellikle 2005 yılında tüm çocukların yüzde 1-2'sinin kurum bakımında olduğu orta Avrupa, batıdaki Bağımsız

Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri, Bulgaristan ve Romanya'da görülmektedir. Ülkemizde eski adı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) benzer bir uygulama yürütmektedir. Bu uygulama kapsamında hem ailelere çocuklarına evde bakmaları için destek verilmekte hem de bakıcı aile ve evlat edinme uygulamaları yaygınlaştırılmaktadır. Bu sayede korunma altındaki çocuk sayısı azaltılmaktadır (Unicef, 2011). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Aralık 2016 bilgilendirmesine göre Türkiye'de çocuğa yönelik verilen hizmetler ve çocuk sayısı aşağıda gösterildiği gibidir.

ÇOCUĞA YÖNELİK HİZMETLER	**ÇOCUK SAYILARI**
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	13.319
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen	84.872
Aileye Döndürülen Çocuk	11.227
Evlat Edindirilen	15.007
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5.004
Koruyucu Aile Sayısı	4.115
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan	2.237

http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler

Benzer çalışmalardan alınan ilhamla yürütülen bu çalışmadaki en temel amaç; içinde bulundukları sistemin korunma altındaki ergenlerin yaşamları üzerindeki etkisini görmek ve durumlarını tanımlayan bir tablo edinmektir. Bu çerçevede Diyarbakır ili içerisinde korunma altında bulunan ergenler ve karşılaştırma grubu olarak ailesi yanında yaşayan ergenler örneklem olarak belirlenmiştir. Korunma altındaki ergenlere Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ve Diyarbakır Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün resmi çalışma izni ile ulaşılmıştır. Karşılaştırma grubu da ailelerin yazılı ve katılımcıların sözlü izni ile oluşturulmuştur. Olumlu sosyal davranış ve davranış problemleri araştırmanın merkezine alınarak ergenlerin algıladıkları sosyal destek mekanizmaları, akran ilişkileri ve bilişsel duygu düzenleme becerileri üzerinden iki grup arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırma bulguları ışığında, söz konusu

çalışmadan elde edilecek verilerle Türkiye'deki mevcut tablo görülmek istenerek alan yazına ve sosyal politikalara katkı sağlamak hedeflenmektedir. Çalışma sonuçları ile farklı hizmet modelleri üzerine öngörüde bulunmak ve/veya mevcut sosyal hizmetin kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda yapılandırılması üzerine akıl yürütmek çalışmanın ikincil getirileri olarak motivasyon kaynağı olmuştur. Son olarak bu çalışmanın korunmaya ihtiyacı olan ergenler adı altında mevcut psikoloji yazınına katkı sağlamasının ve böylesi hassas bir konuyu gündeme getirerek ergenlerin gelişimi ve geleceği üzerine odaklanmasının önem taşıdığı düşünülmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

1.1 Olumlu Sosyal Davranış ve Davranış Problemleri

Olumlu sosyal davranışın tanımlanması konusunda ortak görüşün olmamasına rağmen gelişim psikolojisi alanında Eisenberg (1986) en yaygın ve genel anlamıyla olumlu sosyal davranışı; başkalarına fayda sağlama amacı taşıyan gönüllü davranışlar olarak tanımlamaktadır (akt., Bayraktar, Kıdnap, Kumru ve Sayıl, 2010). Olumlu davranışlar sergilemenin ergenlerin gelişiminde bazı faydalar sağladığı gözlenmektedir. Olumlu sosyal davranışlar; ergenlerin hem olumsuz sonuçlarla baş edebilmelerini hem de yaşam boyunca daha uyumlu olmalarını sağlamaktadır (Caprara, Kanacri, Zuffiano, Gerbino, ve Pastorelli, 2015). Olumlu sosyal davranışı ergenlik döneminde farklı etkenlerle çalışan araştırmacılar, çocukların akademik başarılarını beş yıl arayla ölçmüş ve erken dönemde sahip olunan olumlu sosyal davranışın aynı çocuklarda beş yıl sonra ölçülen akademik başarılarını güçlü bir şekilde yordadığını saptamışlardır (Caprara, Barbaranelli, Pastorelli, Bandura, ve Zimbardo, 2000). Eisenberg ve arkadaşları (2006) da olumlu sosyal davranışların faydasından bahsederken olumlu sosyal davranış sergileyen ergenlerin daha az olumlu sosyal davranış sergileyenlere nazaran daha iyi akran ilişkilerine sahip olduğunu belirtmişlerdir (akt., Caprara ve ark., 2015).

Jessor ve Jessor'un (1977) Problem Davranış Teorisi (PDT) problem davranışları açıklayan en kapsamlı teorilerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu teori kişi-çevre etkileşiminin öneminden bahsetmektedir. Bu teoride sigara içme, alkol kullanma, diğer uyuşturucu maddeleri kullanma, erken yaşta cinsel ilişkiye girme ve anti-sosyal davranışlar sergileme problem davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bu teoriye göre risk faktörleri kişinin bu problemlerle ilgilenme olasılığını arttıran etmenler iken koruyucu faktörler de problem davranışlara karşı ilgilenme olasılığını azaltan etmenlerdir. Kişinin algıladığı sosyal destek ve kişisel kontrol gibi etmenler koruyucu

faktörler olarak belirtilmiştir (akt., Siyez ve Aysan, 2007). Çalışmalara göre problem davranışların yordayıcıları üzerine çeşitli bulgular elde edilmiştir (Mazza ve ark., 2017; Siyez ve Aysan, 2007). Çocukluk dönemine denk gelen uzun süreli yoksulluğun erken ergenlik döneminde daha yüksek düzeylerde problem davranışları yordaması bahsedilen bulgulara örnek olarak gösterilmektedir (Mazza ve ark., 2017). Siyez ve Aysan (2007) da ergenlerin problem davranışları üzerine çalışırken psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler elde etmişlerdir. Ergenlerdeki problem davranışların aile içerisinde yaşanılan çatışma düzeyi ile anlamlı ve pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Bu çatışmaların artmasıyla ergenlerde sigara ve alkol kullanımı, anti-sosyal davranış sergileme ve erken yaşta cinsel ilişkiye girme sıklığı artmıştır. Aile ile çocuk arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurarak Bulut (2010) tarafından ülkemizde yürütülen çalışma da ailevi unsurlar ve ergenlerdeki kural dışı davranışlar hakkında bulgular sunmaktadır. 695 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiş olan çalışmada Bulut (2010), ergenlerde görülen kural dışı davranışları aile işlevselliği, aile risk faktörleri ve yaşam kalitesi açısından incelemiştir. Sonuç olarak problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler açısından sağlıklı işlev göstermeyen aileye sahip ergenler, aynı başlıklar açısından sağlıklı işlev gösteren aileye sahip ergenlerle karşılaştırılınca kuraldışı davranışları daha yüksek oranda sergilemişlerdir. Aynı zamanda problemli davranışları sergileme konusunda arkadaşlarından baskı gördüğünü belirten ergenlerin söz konusu davranışları içselleştirme eğilimlerinin yüksek olduğu görülmüştür (Siyez ve Aysan, 2007). Böylece problem davranışların sergilenmesinde akran ilişkilerinin önemi de görülmektedir. Arkadaş çevresinin yanında kişinin kendisinden kaynaklanan yani depresif duygu durumu, yabancılaşma duygusu, günlük yaşamda algılanan stres, okulu bırakma

düşüncesi, risk alma eğilimi, alkol kullanma gibi risk faktörlerinin de problem davranışların yordanmasına % 61'lik katkı sağladığı saptanmıştır.

Olumlu sosyal davranış ve davranış problemleriyle ilgili yapılan çalışmalar farklı bulgular sunmaktadır. Örnek olarak 10-18 yaşları arasındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışlarının gelişimsel süreçleri araştırılmıştır. Takip edilen katılımcıların olumlu sosyal davranışlarının orta çocukluktan geç ergenliğe kadar stabil kaldığı görülmüş ve süreçleri stabil yüksek, stabil orta ve stabil düşük olumlu sosyal davranış olarak derecelendirilmiştir. İzleme sonunda da davranış problemleri için ölçüm yapılmıştır. Bulgulara göre yüksek ve orta olumlu sosyal davranış sürecine sahip ergenlerde daha düşük dışsallaştırma problemlerinin yordandığı görülmüştür. Aynı zamanda yüksek olumlu sosyal davranışın sadece kızlarda daha düşük içselleştirme problemleri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Flynn, Ehrenreich, Beron ve Underwood, 2015). Ailesi yanında olan ergenlerle sonuçlar böyle iken kurum bakımı deneyimi olan çocuklar ile yapılan bazı çalışmalarda da davranış problemleri görülmektedir (Ahmad ve ark., 2004; Miller, Chan, Tirella ve Perrin, 2009). Gelişim sürecinin çeşitli bağlamlarda meydana geldiği akılda tutularak ailesi yanında büyüyen ve ailesi yanında büyümeyen çocukların gelişimlerinin aynı olmadığının belirtildiği çalışmalar mevcuttur. Aynı zamanda korunma altına alınarak kurum bakımına yerleştirilen çocuğun gelişiminin araştırıldığı çalışmalar da göze çarpmaktadır. Bu çalışmalarda kurum bakımının çocukların zihinsel, fiziksel, davranışsal ve sosyal-duygusal alanlardaki gelişimleri üzerinde olumsuz etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Kurum bakımı incelendiği zaman aile ortamından farklı olarak bir müdür tarafından yönetildiği, içinde yaşayan çocuklar için özel ortamın oluşturulduğu ve çocukların aile bireyleri arasındaki kültürel ve sosyal aktarımlardan yoksun kaldıkları görülmektedir (Sloutsky, 1997). Bu sebeple korunma altındaki çocuk ve ergenler ile olumlu sosyal davranış ve davranış

problemleri hakkında araştırmalara yer verilmiştir. Ülkemizde yapılan ve 6 - 18 yaşları arasındaki katılımcıların dahil edildiği araştırmada ailesi yanında kalan ve korunma altında olan çocukların sergiledikleri problem davranışlar çoklu bilgi kaynaklarına göre ölçülmüştür. Sonuç olarak davranış probleminin görülme sıklığı korunma altında bulunan çocuklarda % 18.3 ile % 47 arasında değişirken ailesi yanında büyüyenlerde % 9 ile % 11 arasında görülmüştür. Aynı zamanda kurum bakımı, çocuklarda davranış problemi görülme sıklığını ortalama 2.1 ile 4.6 kat arasında arttırmıştır (Şimşek ve ark., 2008). Söz konusu kurum bakımı olunca davranış problemlerinin görülmesinde farklı faktörler de etkili olabilmektedir. Şimşek ve arkadaşlarının (2008) tespit ettiği gibi küçük yaşta korunma altına alınma, iki ya da daha fazla sayıda kurum değiştirme, istismar nedeniyle korunma altına alınma ve tekrarlayan tıbbi sorunlara sahip olma kişilerde sorun davranışları arttırmaktadır. Çocuğun yeterlik düzeyinin yüksek olması ise sorun davranışları azaltan bir avantaj olarak göze çarpmaktadır. Bu çalışmayla tutarlı olarak bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ebeveynden yoksun olarak yetiştirme yurtlarında büyümenin kişiler üzerinde olumsuz etkiler yarattığı çeşitli çalışmalarca da desteklenmiştir (Sloutsky, 1997; Üstüner ve ark., 2005). Aile ortamından mahrum kalan çocukta gözlenecek çıktılar öncelikle çocuğun yaşına ve uygulanacak bakımın türüne bağlıdır. Yapılan çalışmalar çocuğun erken korunma altına alınmasının ve bu sürecin uzun olmasının olumsuz etkilenme derecesini arttırdığını göstermektedir (Sloutsky, 1997). Sonuç olarak korunma altına alınma yaşı ne kadar geç olursa ve bu bakım ne kadar kısa sürerse olumsuz etkilenme olasılığı o kadar azalmaktadır (Sloutsky, 1997; Şimşek, Erol, Öztop ve Özcan, 2007).

Söz konusu tez çalışmasının odak noktası ergenlerin yaşadıkları yerlerin olumlu sosyal davranış ve davranış problemleri çerçevesinde karşılaştırılmasıdır. Benzer odak noktasını dikkate alan çalışmalar alan yazında göze çarpmaktadır. Ahmad ve

arkadaşları'nın (2004) kurum bakımı ve koruyucu aile modelini karşılaştırdıkları çalışma anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre ailesi yanında olan grup üyeleri dışsallaştırma problemlerinde ve travma sonrası stres bozukluğu ile ilişkili semptomlarda kurum bakımında kalan gruba göre daha belirgin olumlu gelişme göstermiştir. Benzer bir şekilde Memişoğlu (2015) ülkemizde yürüttüğü çalışmasında çocukların bakım tiplerine göre sergiledikleri davranışları incelemiştir. Sonuç olarak koruyucu aile yanında kalan çocukların kurum bakımında olan çocuklara göre daha az içselleştirme problemleri gösterdiğini elde etmiştir. Ülkemizde 6-18 yaş arasındaki çocuk ve ergenlerle yapılan karşılaştırmalı bir çalışmada ise yetiştirme yurdunda bulunan çocuk ve ergenlerin davranış problem puanlarının kurum bakımında olmayanlardan daha yüksek olduğu elde edilmiştir. Algılanan sosyal destek ve ebeveyn veya akrabalarla düzenli iletişimin, çocukların duygusal ve davranışsal problemlerine karşı koruyucu faktör olduğu saptanan çalışmada erken müdahale programlarının önemi vurgulanmıştır (Şimşek ve ark., 2007). Aynı çalışmada bu sonuçlara ek olarak kuruluşta kalma süresi ile sergilenen problem davranışlar arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Çalışmanın ilgi çekici bir diğer bulgusu ise ailesi ile iyi iletişimi olan çocukların kurumda da aynı aile bağlarını devam ettirme eğilimlerinin olduğudur. Grup karşılaştırılmasının yapıldığı başka bir çalışmada farklı yaşam alanlarının davranışlarla ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmaya 6-17 yaş arasında çocuk ve ergenler katılmıştır. Buna göre sorun davranışların görülme sıklığı; biyolojik ailesi yanında yaşayan çocuklarda % 9.7, koruyucu aile yanında yaşayanlarda % 12.9, kurum bakımındaki çocuklarda ise % 43.5 olarak görülmüştür. Yine aynı çalışmada öğretmenlerden alınan bilgilere göre; koruyucu aile ve biyolojik aileleri ile yaşayanlara göre kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde daha fazla sorun davranış gözlenmektedir (Üstüner ve ark., 2005).

Miller ve arkadaşları (2009) ise kurum bakımı sonrasını çalışmışlardır. Beş yıldan uzun bir süredir evlat edinilmiş çocukların davranışları incelenmiş ve çocukların davranış problemleri hakkında benzer veriler elde edilmiştir. Ebeveynler tarafından rapor edilen ve öğretmenlerin de onayladığı bulgular sonucunda okul çağında ve evlat edinilmiş olan çocukların % 44'ünün dışsallaştırma problemleri ve % 18'inin içselleştirme problemleri sergiledikleri görülmüştür. Aynı zamanda ebeveyn stresinin çocukların davranış problemleri ile aynı yönde ilişkili olduğu, çocukların zeka seviyeleri ile davranış problemlerinin ise ters orantılı olduğu eklenmiştir.

Sonuç olarak pek çok kuramcı ve araştırmacıya göre aile, akran ve kültür kişilerin olumlu sosyal davranış gelişimini etkileyen en önemli faktörler arasındadır (Fabes, Carlo, Kupanoff ve Laible, 1999). Benzer bir şekilde aşağıda bazı başlıklara yer verilecektir.

1.2 Akran İlişkileri

Çocukluktan ergenliğe geçiş süresinde akranlar kişinin davranışları üzerinde etkili faktörler arasında göze çarpmaktadır. Gerçek akran ilişkisi sürecinin akran baskısından ziyade 'akran etkisi' olarak telaffuz edilmesi daha doğrudur ve bu etki gerçek, güçlü ve etkileyicidir (Akers, 1998). Ergenlik dönemindeki arkadaş grupları kişilerin bazı değerleri elde etmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda grup içi geri bildirimler kişinin ilişki kurma becerisi açısından faydalıdır. Ergenler akranlarıyla yaşamış olduğu çatışmalarla birlikte reddedilerek veya onay görerek iç görü kazanmaktadırlar. Ailesinden anlayış görmeyen ergenin arkadaş etkisine girmesi ve arkadaş çevresinde güven ortamı araması olası bir durumdur. Ergen ebeveynlerinden göremediği ilgi ve desteği başka yerlerde araması sonucu kimliğini bulma sürecinde güvensiz hissetmekte ve yanlış arkadaşlıklara yönelmektedir (Şimşek, 2010). Bilindiği gibi Erikson da ergenlik dönemini bir kimlik arayışı dönemi olarak tanımlamış ve

ergenlerin bu gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlamalarının önemine işaret etmiştir (Santrock, 2011). Ergen arkadaşlıklarının öneminden bahseden kuramcı Harry Stack Sullivan (1953), sosyal ihtiyaçları karşılamak için ergenlikte artan bir arkadaş öneminden bahsetmektedir. Buna göre ilk erginlikte yakın ilişki ihtiyacı artmakta ve yakın arkadaş ilişkisini bulamayınca ergenler kendilerini yalnız ve değersiz hissetmektedirler (akt., Santrock, 2011).

Alan yazında, ergenlerin akran gruplarıyla olan ilişkilerinde ailelerinin önemli rol oynadığını belirten başka çalışmalar da mevcuttur (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005; Pekel Uludağlı ve Sayıl, 2009). Ebeveynleri tarafından eleştirilen ve olumsuz değerlendirilen ergenler akran gruplarına yönelirken onlarla daha çok paylaşımda bulunmakta ve onlara daha çok güvenmektedirler. Ek olarak, ebeveynleri tarafından anlaşılmama düşüncesi ergenleri intihar düşüncesi gibi olumsuz davranışlara yöneltebilmektedir (Demir ve ark., 2005). Yetişkin insanlar çocuklarının sergilediği olumsuz davranışların sebebinin arkadaşlar olduğunu düşünerek bazı adımlar atabilmektedir. Olumsuz davranışları önlemek için çocuklarının arkadaşlarıyla olan ilişkilerini kısıtlayan ebeveynler aslında uygun yönlendirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Aynı ebeveynler mekân ve zaman oluşturarak ergenlerin olumlu akran ilişkileri kurmalarına ve bunu devam ettirmelerine katkı sağlayabileceklerini bilmemektedirler (Yılmaz, 2000). Ebeveynlerin çocuklarının akran ilişkilerindeki etkisiyle ilgili ulusal örneklemde yapılan çalışmada, 14-26 yaşları arasındaki katılımcıların akran ilişkilerini nasıl düzenledikleri incelenmiştir. Katılımcıların akran ilişkilerini yönetme ve buna bağlı olarak riskli davranışlarda bulunma olasılıklarında ebeveyn etkisi bulunmuştur. Ebeveynin ergenin nerede olduğunu / neler yaptığını takip etmesi, ergene rehberlik yapması ve ergeni akran ilişkileri konusunda bilgilendirmesi görülebilecek riskli davranış ihtimalini azaltmış ve koruyucu özellik göstermiştir. Aksi bir şekilde

ebeveynlerin çocuklarının akran ilişkilerini düzenlemede olumsuz stratejiler kullanmasının, akran ilişkileri ile ilgili olarak baskıcı ve yasaklayıcı davranışlar sergilemesinin ergende görülebilecek riskli davranış ihtimalini arttırdığı saptanmıştır (Pekel Uludağlı ve Sayıl, 2009).

Akran ilişkilerini açıklayan *Sosyal Kontrol Teorisi*'nde Hirschi (1969) bireyin davranışları ile sosyal denetimden bahsetmektedir. Bu görüşe göre; kişi üzerinde herhangi bir denetim hissetmediği zaman suça yönelebilmektedir. Bu denetim eksikliğinden kasıt kişi ve toplum arasındaki geleneksel ve sosyal bağlardır. Birey veya toplum üzerinde bahsedilen sosyal denetimin eksikliği, bu kuramla suçluluğun önemli bir nedeni olarak açıklanmaktadır. Hirsch (1969) aynı zamanda ebeveynlere bağlılık ile akranlara bağlılık arasında olumlu bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. *Farklılaşmış İlişkiler Teorisi*'nde ise genç bireylerin suça yönelmeleri suç unsuru sayılan davranışların öğrenilmesi ile açıklanmıştır. Yakın ilişki içinde olan grupların suça bakışlarının öneminden bahseden bu düşünce suçluluğun kültürel bir etkileşim içerisinde öğrenilerek ortaya çıktığını belirtmektedir. Akran ilişkilerini açıklayan Burgess ve Akers geliştirmiş oldukları *Ayırıcı Güçlendirme Teorisi*'nde suç sayılabilecek davranışların koşullanma ve taklit yoluyla olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna göre yakın ilişkilerin olduğu grup içinde pekiştirilen olumsuz davranışların öğrenildiğinden bahsedilmiştir (akt., Kaner, 1998).

Ergenlerde görülen problem davranışların risk ve koruyucu faktörleri üzerine yapılan çalışmalarda akranlarla ilgili sonuçlara ulaşılmıştır (Siyez ve Aysan, 2007; Jessor, Chase ve Donovan, 1980). Problem davranışlar gösteren arkadaşların varlığı ile ergenlerin bu davranışları benimsemesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda ergenin ebeveyn ve arkadaşlarının sahip olduğu değerlerin farklı olması ergende görülen problem davranışların sıklığını arttırmaktadır (Siyez ve Aysan, 2007).

Ergenlik döneminde akran ilişkilerinin ne denli önemli olduğunu açıklayan Zengin (2013) evden kaçma davranışını sosyo-demografik ve aile işlevleri açısından incelemiş ve evden kaçma davranışı gösteren ergenlerin yüksek oranda arkadaşlarının da aynı davranışı gösterdiği sonucunu elde etmiştir.

Yatılı ilköğretim bölge okulunda kalan öğrenciler ile ailesi yanında kalan öğrencilerin akran ilişkilerinin karşılaştırılması sonucunda ise akran ilişkilerinde cinsiyet farklılığına ulaşılmıştır. Buna göre kız öğrencilerin bağlılık ilişkilerinin ve sadakat algılarının erkek öğrencilerininkinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanında ailesi yanında kalan kız öğrencilerin kendini açma davranışının yatılı ilköğretim bölge okulunda kalan erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Şimşek, 2010).

1.3 Algılanan Sosyal Destek

Sosyal destek genel olarak zor bir durum içerisindeki bir bireye ailesinin, arkadaşlarının, komşularının veya kurumun sağladığı fiziksel ve psikolojik yardım olarak tanımlanmıştır (Eker, Arkar ve Yaldız, 2001). Aynı zamanda sosyal desteğin insanların fiziksel ve akıl sağlığı üzerindeki etkileri çeşitli araştırmacıların çalışmasıyla da desteklenmiştir (Caserta, Punamaki ve Pirttila-Backman, 2017). Sosyal desteğin işlevleri şöyle özetlenmiştir:

- Kişilere ihtiyaç duydukları hizmetleri ve malzemeleri sağlayarak onlara duygusal rahatlık vermek,
- Kişilere yol göstererek karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma yolları sunmak,
- Kişilerin olumlu anlamdaki uyumuna ve gelişimine katkı sağlamak,
- Kişilerin performanslarını geliştirmeyi sağlayacak dönütler sunmak,

- İhtiyaç ve kriz anı da dahil olmak üzere günlük yaşamda kişiler arası bağlantıyı sağlayarak onları stresin olumsuz etkilerine karşı korumaktır (akt., Coşkun ve Akkaş, 2009).

Cohen ve Wills (1985); destek ve iyi olma hali arasındaki olumlu ilişkiyi iki farklı süreç ile açıklamaktadır: tampon model (buffering model) ve ana etki modeli (main effect model).

Tampon Modeli'ne göre; kişi sadece stres altındayken destek ve iyi olma hali birbirleriyle ilişkilidir. Sosyal desteğin kişileri stresli olayların olası zarar verici etkilerinden koruduğu söylenebilmektedir. Stres ve hastalık arasındaki nedensel ilişkide tampon modeli iki rol üstlenmektedir. İlk olarak, kişi olumsuz olaylar karşısında (veya beklentisinde) kendisine destek olabilecek kaynakların varlığını bilince olayın kendisine zarar verme potansiyelini yeniden değerlendirebilir, tanımlayabilir ve bu durum stresin etkisini azaltabilmektedir. İkinci olarak ise yeterli düzeyde destek kişinin strese vereceği tepkiyi azaltarak veya yok ederek sağlıksız sonucun önüne geçer veya fizyolojik süreçlere doğrudan etki eder.

Ana Etki Modeli'ne göre de stres altında olup olmamaya bakmaksızın sosyal kaynakların iyileştirici etkisi vardır. Bu tür bir destek modeli kişinin genel olarak iyi olma hali ile ilişkili olabilmektedir çünkü bahsedilen destek kişinin hayatında düzenli olarak görünürdür. Bu destek modeli kişinin hayatında tutarlılık, olumlu duygulanım, öngörebilme hissi ve kendine değer sağlamaktadır (Cohen ve Wills, 1985).

Sosyal destek kaynaklarının psikososyal iyi olma hali ile ilişkisini aydınlatan ve Afrika'daki 10-25 yaş arası ergenlerle yapılan çalışmada; akrabalardan, toplumdan ve yetişkinlerden algılanan sosyal desteğin duygusal iyi olma hali ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Algılanan desteğin yüksek olmasıyla duygusal iyi olma halinin de yüksek olduğu eklenmiştir (Caserta ve ark., 2017). Sosyal destek ile ilgilenen başka bir

çalışmada da benzer bir tablo görülmektedir. Sosyal ve duygusal yalnızlığı algılanan sosyal destek ile çalışan Salimi ve Bozorgpour (2012) da aileden, arkadaştan ve özel kişiden algılanan sosyal desteğin yalnızlığın negatif yordayıcısı olduğunu saptamışlardır.

Algılanan sosyal destek etkisi kişilerin yaşamlarındaki bazı etkenlerle birlikte araştırılmıştır (McInnis, McQuaid, Matheson ve Anisman, 2015; Şimşek, 2010). Olumlu sosyal davranışı etkilediği düşünülen oksitosin hormonunun sosyal etkileşimlerle çalışıldığı bir araştırmada sosyal destek etkisi ile ilgili sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ebeveyn ve akran sosyal desteğinin varlığı kişide problem odaklı başa çıkma davranışını geliştirmiştir. Bu başa çıkma davranışı ile ilişkili olarak kişide daha az depresif belirtilerin gözlendiği belirtilmiştir. Problem odaklı başa çıkma becerileri; problem çözme, bilişsel yeniden yapılanma (cognitive restructuring), avuntu (active distraction), mizah ve sosyal destek arayışını içermektedir. Buna karşın destek olmayan ebeveyn sosyal etkileşimlerinin; kişide duygu odaklı başa çıkma becerilerinin kullanımını daha fazla geliştirdiği ve bu başa çıkma davranışı ile ilişkili olarak daha ağır depresif belirtilerin ortaya çıktığı bulunmuştur. Duygu odaklı başa çıkma becerileri; düşünceye odaklanma (ruminations), duygusal ifade (emotional expression), diğerlerini suçlama, kendini suçlama ve hüsnükuruntuyu (wishfulthinking) içermektedir (McInnis ve ark., 2015). Evden kaçma davranışının sosyo-demografik ve aile işlevleri açısından incelendiği araştırmada da Zengin (2013) evden kaçma davranışı gösteren ergenlerin yüksek oranda (% 31,7) beş ve üstü sayıda kardeş sahibi olduğu bulgularını elde etmiştir. Sonuç olarak kardeş sayısı arttıkça aileden algılanan sosyal destekte düşüş olduğu görülmüştür. Sosyal desteği yetişkinler açısından ele alınca engelli çocuk sahibi olan yetişkinlerle yapılan bir çalışmada da algılanan sosyal destek ve kaygı düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Engelli çocuk sahibi

annelerin sürekli kaygı düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu ve kendilerine destek olunduğunda daha az sürekli kaygı hissettikleri belirtilmiştir (Coşkun ve Akkaş, 2009).

Yatılı ilköğretim bölge okulunda kalan ergenlerin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeylerinin ailesi yanında kalanlara göre daha yüksek olması (Şimşek, 2010) farklı şartlardaki kişilerin sosyal destek algısının değiştiğini göstermektedir. Daha küçük yaş grubu ve korunma altındaki kişiler için de sosyal destek algısı merak konusudur. Bilgin'in (2015) korunma altında bulunan özel bir grupla yapmış olduğu çalışma bu konuda örnek olarak gösterilebilmektedir. Çalışma sonucunda; deneyim ettikleri cinsel istismar sonucu korunma altına alınarak yatılı kurumlarda rehabilitasyon sürecine dahil edilen çocukların yarısından fazlasının ailesiyle sosyal ilişkilerinin sağlıklı olmadığı belirlenmiştir. Bu çocukların yarısından fazlasının ailesiyle nadiren görüştüğü (% 50) veya hiç görüşmediği (% 3.7) bulunmuştur. Bu veriler çocukların başta aileleri olmak üzere sosyal destek sistemlerinin zayıf olduğunu göstermiştir. Benzer bir şekilde korunma altındaki çocuklarla çalışan Şimşek ve ark. (2008) çalışmalarında çocuğun psikopatoloji riskini azaltan bir faktör olarak çocuğun aile, akraba ya da yakınlarından biriyle sürekli ve yeterli iletişimi tanımlamışlardır.

Ankara ilinde bulunan Atatürk Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü ile Gazi Erkek Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü'nde koruma ve bakım altında bulunan 13-18 yaş aralığındaki ergenlerin sosyal destek algıları ile gelecek beklentileri hakkında çalışma yürütülmüştür. Ergenlerin en çok yakın arkadaşlarından ve öğretmenlerinden destek algıladıkları görülürken algılanan sosyal destek konusunda cinsiyet farkı olduğu görülmüştür. Sonuçlara göre kızların öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek, erkeklerin öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destekten anlamlı olarak farklıdır ve daha yüksektir (Bayoğlu ve Purutçuoğlu, 2010). Bir başka

çalışmada aile yanında ve korunma altında bulunan çocuklar karşılaştırılmış ve çocuklarda görülen psikopatoloji riskinin aile, akraba veya yakınlarından biriyle sürekli iletişim halinde olmayla azaldığı tespit edilmiştir. Bu bulgu sosyal destek mekanizmasının koruyucu rolünü ortaya koymaktadır (Şimşek ve ark., 2008). Ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda kalan 15-18 yaş aralığındaki toplam 294 ergen ile yürütülen çalışmada Tümkaya (2015), ergenlerin umutsuzluk düzeylerini karşılaştırmış ve umutsuzluk düzeyi en yüksek 20 kişi ile görüşme yapmıştır. İlginç bir şekilde umutsuzluk düzeyi en yüksek olan ve görüşme yapılan kişilerin tamamı korunma altında olan ergenlerden oluşmuştur. Bulgulara göre bu ergenlerin hayaller kurmadıkları, problemlerini paylaşamadıkları, intihar düşüncelerinin olduğu ve bazılarının intihar teşebbüsünde bulunmuş olduğu ve gelecekleri ile ilgili olumsuz beklentiler içerisinde oldukları öğrenilmiştir.

1.4 Duygu Düzenleme Becerileri

Duygu düzenleme, kişilerin duygularını deneyimleme şekli ve bu duygularını dışarıya gösterme şeklini belirleyen süreç olarak tanımlanmaktadır (Gross, 1998). Cicchetti, Ganiban ve Banett'e (1991) göre ise olası bir duygusal uyarılma karşısında kişi denge oluşturmak için içsel ve dışsal faktörlerle bu uyarılmayı yönetmekte ve kontrol etmektedir. Garnefski, Karaaij ve Spinhoven (2001) da konuyla ilgili olarak duygu düzenlemenin en geniş haliyle biyolojik, sosyal, davranışsal ve bilinçli / bilinçsiz bilişsel süreçlere işaret ettiğini belirtmişlerdir. Örnek vermek gerekirse; olumsuz bir olay karşısında bağırmak, ağlamak veya geri çekilmek stres kaynağına tepki olarak oluşan duyguları yönetmek için ortaya çıkan davranışlardır ve bu duygu düzenlemenin davranışsal boyutu olarak açıklanabilir. Herhangi bir duygusal uyarılma karşısında kişide ortaya çıkan nabız artışı, hızlı veya yavaş nefes alma gibi tepkilerle duyguların düzenlenmeye çalışılması da duygu düzenlemenin fizyolojik boyutu olarak örnek

verilebilir. Duygular aynı zamanda bilinç dışı bilişsel süreçlerle de yönetilebilmektedirler ve bu süreçler bellek çarpıtması, inkâr, yansıtma veya bilinçli bilişsel başa çıkma süreçleri (birini suçlama, başkalarını suçlama, felaketleştirme gibi) olarak açıklanabilir. Bilişsel başa çıkma stratejileri, olumsuz yaşam olayları ile depresyon ve kaygı bozukluğu belirtilerinin rapor edilmesi arasındaki ilişkide önemli rol oynamaktadır. Bilişler veya bilişsel süreçler duygularımızı yönetmede veya düzenlemede bize yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle olumsuz bir olay sırasında veya sonrasında duygular altında ezilmektense onları kontrol altına almamıza bilişsel süreçler destek olmaktadır. Yaşanan bir durum karşısında hangi bilişsel duygu düzenleme stratejisini seçeceğimizi belli bir raddeye kadar bilişsel değerlendirmemiz yordamaktadır (Sakakibara ve Endo, 2016). Sakakibara ve Endo (2016), bilişsel değerlendirme üzerine yürüttükleri araştırmalarında yaş ortalaması 19.38 olan katılımcılarla bu sonuca varmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre kişiler olası bir yaşantıyı iyi yorumlayarak işlevsel bir duygu düzenleme stratejisi kullanmak yerine yaşantıyı tehdit edici olarak yorumlayıp durumu feci olarak düşünme eğilimi gösterebilmektedirler.

Eisenberg, Cumberland ve Spinrand'in (1998) deneyimsel modelde (heuristic model) belirttikleri gibi çocukların duygu sosyalleşme süreçlerini etkileyen ve düzenleyen bazı faktörler vardır: Ebeveynin çocuk yetiştirme felsefesi ve duygusallıkları, çocuğun yer alabileceği bağlamlardaki duygu, duygu ifadeleri ve düzenleyici role sahip olan ebeveynin duygu tipi ve duygu yoğunluğu gibi unsurlar bu faktörlerdendir. Bu faktörler, çocuğun duygu ifadesini, duygu düzenlemesini, duyguları anlamasını, kendisi-ilişkileri ve dünya hakkındaki anlayışı gibi çıktıları etkilemekle birlikte sosyal davranış ve sosyal yetkinliklerini de etkilemektedir. Duygu düzenleme becerilerini etkileyen faktörlerden biri ailedir (Garner, 2006). Buna göre okul öncesi

çocuklarla kurulan iletişimde duyguların yer alması ve duygular üzerine konuşulmasının teşvik edilmesi, çocuklarda daha iyi duygu düzenleme becerileri olarak ortaya çıkarmaktadır. Aynı çocukların bu şartlarda yetişmeyen çocuklara göre sosyal ve duygusal anlamda daha becerikli olmaları beklenmektedir. Olumsuz duygulara kabul edici yaklaşan aile ortamı, bu ortamda yetişen çocukların hem yüksek düzeyde duygu düzenleme becerileri ile hem de düşük düzeyde saldırgan davranışları ile ilişkili bulunmuştur. Böylece duygu düzenleme, duygu düzenlemeyi etkileyen faktörler ve çocuklarda görülebilecek davranış problemleri arasındaki ilişki hakkında bulgular elde edilmiştir (Ramsden ve Hubbard, 2002). Benzer bir şekilde Hastings ve De (2008) duygu düzenleme becerileri düşük olan çocukların içselleştirme davranışlarını gösterme eğilimlerinin olduğunu saptamışlardır. Duyguların göz ardı edilmesi kişilerde düşük düzeyde duygu düzenleme becerisi ve daha yüksek düzeyde davranış problemleri ile ilişkili bulunmuştur (Lunkenheimer, Shileds ve Cortina, 2007). Bazı bilişlerin duygularımızı düzenleyip düzenlemediğini veya ne derece düzenlediğini öğrenmek için bilişsel duygu düzenleme stratejilerini ölçen standart bir ölçüm geliştirilmiştir. Teorik olarak bazı bilişsel başa çıkma stratejilerinin duygusal problemlere yol açabileceği gibi tam tersinin de söz konusu olduğu da not edilmiştir (Garnefski ve ark., 2001). Aynı konuda çalışma yürüten Martins, Freire ve Ferreira-Santos (2016) bilişsel duygu düzenleme stratejilerini psikolojik belirtilerle çalışmışlardır. İşlevsel stratejilerin daha az kullanılması psikolojik belirtileri bazen yordarken, işlevsel olmayan stratejilerin fazla kullanılması psikopatolojiyle daha istikrarlı bir şekilde ilişkili bulunmuştur. Olumsuz yaşam deneyimleri ile psikolojik stres arasındaki ilişkide duygu düzenleme (bilişsel yeniden yapılanma ve bastırma) ve düşünceye odaklanmanın (rumination) aracı ve/ya düzenleyici rolünün olup olmadığını test etmek için 12-18 yaş aralığındaki ergenlerle yapılan çalışma bir yıl takip edilmiştir (Boyes, Hasking ve Martin, 2015). Düşünceye

odaklanma psikolojik stres ile olumlu bir ilişki içinde iken bilişsel yeniden yapılanmanın (cognitive reappraisal) ergenler için koruyucu bir faktör olduğu ve psikolojik stres belirtileri ile aralarında olumsuz bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda olumsuz yaşam deneyimlerinin daha düşük bilişsel yeniden yapılanma ve daha yüksek psikolojik stres ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Tersi bir şekilde olumsuz yaşam deneyimlerinin daha fazla düşünceye odaklanma ile ilişkili olduğu ve bunun sonucu olarak da bir yılın sonundaki ölçümlerde daha fazla psikolojik stres ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliği söz konusu olduğunda anne duyarlılığının önemine vurgu yapılırken (Biringen ve Robinson, 1991), korunma altında büyüyen çocukların duygusal ve davranışsal gelişimi ile ilgili çalışmalar da göze çarpmaktadır. Ülkemizde koruma altında büyüyen çocukları temsil eden bir grup ile ailesinin yanında büyüyen çocuklarla karşılaştırmalı olarak yürütülen bir araştırmada, kurum bakımının 6-18 yaşları arasındaki çocuk ve ergenlerin duygusal ve davranışsal gelişimini olumsuz yönde etkilediği gösterilmiştir. Bu olumsuzlukların yanında çocuklarda görülebilecek davranış problemi puanını ortalama 4.1–20.8 arasında azaltan faktörler: çocuk – aile / akraba / yakınları arasında düzenli iletişimin olması, okul-kurum ilişkisinin olması, çocuğun okul etkinliklerine katılması, bakım verenin destekleyici yaklaşımı ve yeterlik düzeyinin yüksekliğidir. Ailesi yanında kalanlara göre korunma altında bulunan grupta davranış probleminin görülme sıklığının ortalama 2.1 ile 4.6 kat arasında arttığı belirlenmiştir. Ayrıca çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunları arttıran etkenler; çocuğun korunma altına alınma yaşının küçük olması, daha önce başka bir kurumda yaşamış olması, çocuğun 2 ya da daha fazla kurum değiştirmiş olması ve çocuğun tekrarlayan bir fiziksel hastalığının olmasıdır. Karşılaştırmalı yapılan bu çalışma

korunma altına alınarak kurum bakımına yerleştirilen çocuk ve gençlerin ruh sağlığı açısından önemli bir risk grubu oluşturduğunu göstermektedir (Şimşek ve ark., 2008).

Korunma altındaki çocuklarla kurum bakımı deneyimi olmayan çocukların karşılaştırıldığı bir çalışmada beyin limbik yapıları incelenmiştir. Yetiştirme yurdunda uzun süre kalma, çocuklarda atipik limbik gelişimleri ve duygu düzenleme zorlukları ile ilişkili bulunmuştur. Buna göre yetiştirme yurdunda uzun süre kalma; çocukların daha büyük amigdala hacmi, daha zayıf duygu düzenleme ve artmış kaygıları ile ilişkilidir. Aynı zamanda korunma altındaki çocukların yarısından fazlasının psikiyatrik rahatsızlığının olduğu görülmüştür (Tottenham ve ark., 2010). Benzer bir şekilde korunma altında olan ve olmayan sekiz ve/veya dokuz yaşlarındaki çocukların karşılaştırıldığı çalışmada Stevenson (1952) her iki grupta bulunan çocukların kaygı yaşamalarına rağmen korunma altındaki çocukların daha yoğun korku yaşadıklarının altını çizmiştir.

Lise öğrenimine devam eden ve ailesi yanında yaşayan ergenler ile yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin çatışma çözme davranışları ve öfke ifade tarzları karşılaştırılmıştır (Çalıkoğlu, 2010). Bu karşılaştırma sonucunda yetiştirme yurdunda olan ergenlerin ailesi yanında olan ergenlere göre öfkelerini daha çok bastırdıkları ve çatışma çözme konusunda kendilerini daha olumsuz algıladıkları belirtilmiştir. Benzer şekilde ailesi yanında yaşayan ergenlerin problem çözme becerisi konusunda kendilerini yurtta kalan ergenlerin göre daha yeterli algıladıkları görülmüştür.

1.5 Araştırmanın Amacı ve Hipotezler

Kurum bakımına terk edilmiş veya korunma altına alınmak zorunda kalmış çocuk ve ergenlerin durumuna ilişkin bilimsel araştırmaların bu alana olan dikkatin ve duyarlılığın artmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma altında yatan itici güçlerden biri; alanda ergenlerle yapılan çalışmaların kısıtlı olmasıdır. Korunma altında

olmanın çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde yani ergenlik döneminde ergenlerin sosyal ve duygusal gelişimlerine nasıl etki ettiğini ve bu etkinin kendini nasıl gösterdiğini tanımlama isteği bu merakı uyandırmıştır. Çünkü ergenlerin sosyal ve duygusal gelişimleri ile psikolojik durumlarının irdelenmesinin bir ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Ayrıca bu alanda elde edilecek verilerin hem ülkemizdeki sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanmasını destekleyeceği hem de uygun zamanda uygun müdahalede bulunmayı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında korunma altında bulunan ergenlerin akran ilişkilerini, algıladıkları sosyal desteği, duygu düzenleme becerilerini, olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerini incelemek araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda korunma altında olan ve ailesi yanında kalan ergenlerin akran ilişkileri, algıladıkları sosyal destek, bilişsel duygu düzenleme becerileri, olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerinin karşılaştırılmasının korunma altında bulunan ergenlerin mevcut durumları hakkında detaylı bilgi sunacağı düşünülmüştür. Bunun yanında ergenlerin cinsiyetlerine göre söz konusu değişkenler açısından karşılaştırılması çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Son olarak, ergenlerin genel olarak algıladıkları sosyal destek ve olumlu sosyal davranışları arasında olumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerinin aracı rolünü incelemek ve yine ergenlerin algıladıkları sosyal destek ile olumsuz sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin aracı rolünü incelemek çalışmanın amaçları arasındadır. Geçmiş çalışmalara bakıldığında kurum bakımının çoğunlukla bebek ve çocukların psiko-sosyal gelişimleri üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanıldığı, korunma altındaki ergenlerle yapılan çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmayla korunma altına alınarak kurum bakımına alınan ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri hakkında detaylı bilgi almak amaçlanmıştır. Çalışmanın bir diğer önemi ise aracı modellerin test

edilmesidir. Ergenlerin sosyal davranışlarını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyebilecek faktörleri tespit etmenin onlarla rehabilitasyon çalışmalarını daha verimli bir şekilde sürdürmek için destek olacağı düşünülmektedir. Ayrıca duygu düzenlemeyi bilişler üzerinden ölçen bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin kullanılmış olması tezin farklı bir yanını ortaya koymaktadır. Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin psikolojik iyi olma hali ile güçlü bir ilişkisinin saptanmış olması önemlidir (Garnefski ve Kraaij, 2006).

Bu doğrultuda çalışmanın hipotezleri:

1. Ergenlerin akran ilişkilerinin, algıladıkları sosyal desteğin, bilişsel duygu düzenleme becerilerinin, olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerinin ergenlerin cinsiyetine ve kaldıkları yere göre değişmesi beklenmektedir.
2. Korunma altında bulunan ergenlerin yaşlarının, cinsiyetlerinin, kurumda kalma sürelerinin, kurum değişikliği sayısının, akran ilişkilerinin, algıladıkları sosyal desteğin ve bilişsel duygu düzenleme becerilerinin olumlu sosyal davranışlarını yordaması beklenmektedir.
3. Ailesi yanında kalan ergenlerin yaşlarının, cinsiyetlerinin, akran ilişkilerinin, algıladıkları sosyal desteğin ve bilişsel duygu düzenleme becerilerinin olumlu sosyal davranışlarını yordaması beklenmektedir.
4. Korunma altında bulunan ergenlerin yaşlarının, cinsiyetlerinin, kurumda kalma süresinin, kurum değişikliği sayısının, akran ilişkilerinin, algıladıkları sosyal desteğin ve bilişsel duygu düzenleme becerilerinin davranış problemi puanlarını yordaması beklenmektedir.
5. Ailesi yanında kalan ergenlerin yaşlarının, cinsiyetlerinin, akran ilişkilerinin, algıladıkları sosyal desteğin ve bilişsel duygu düzenleme becerilerinin davranış problemi puanlarını yordaması beklenmektedir.

6. Ergenlerin ailelerinden ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerinin aracı rolünün olması beklenmektedir.

7. Ergenlerin ailelerinden ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile davranış problemi puanları arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin aracı rolünün olması beklenmektedir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1 Örneklem

Araştırmanın örneklemini Diyarbakır ilinde yaşayan toplam 174 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların 79'u (% 45.4) Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından koruma altına alınmış, terk, istismar ve diğer çeşitli sebepler sonucu hala kurum bakımında olan ergenlerden, 95'i (% 54.6) ise ailesi ile yaşayan ergenlerden oluşmaktadır.

Kurum rehabilitasyon süreçlerinde hazırlanan uygulama planlarının minimum üç ay için oluşturulmasından dolayı çalışılacak grubun en az üç ay kurum bakımında kalmış olması kriteri oluşturulmuş ve bu kişilere kurum sosyal servis çalışanları aracılığı ile ulaşılmıştır. Aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlı çeşitli kurumlarda (örn. Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu, Çocuk Evleri) kalan ergenlerden araştırmaya dâhil edilenlerin tamamının kurumda barınma süresinin bir yıldan fazla olduğu saptanmıştır. Korunma altındaki katılımcıların 34'ü (% 43) kız, 45'i (% 57) ise erkektir. Yaşları 10 ile 17 yıl (Ort. 15.39 yıl, S = 1.64) arasında değişmekte olan bu katılımcıların 42'si ortaokul (% 53.2), 37'si ise lise (% 46.8) öğrencisidir. Katılımcıların 3'ünün (% 3.8) yoksulluk, 36'sının (% 45.6) aile birliğinin bozulması, 16'sının (% 20.3) istismar, 7'sinin (% 8.9) terk ve 17'sinin (% 21.5) ise diğer sebepler ile korunma altına alındığı öğrenilmiştir. Korunma altındaki ergenler söz konusu olunca istismar mağduru ergenlerin de çalışmaya dâhil olması ve bunlar arasında aile içi cinsel istismar iddiası ile işlem gören ergenlerin olması üzerine düşünülmesi gereken bir konu olmuştur. Sonuç olarak diğer ergenlere nazaran daha farklı psikolojik durumları ve aile ilişkileri olabileceğinden ve çalışma sonucunu etkileyebilecek farklı sonuçların elde edilme ihtimali üzerine bu ergenler çalışma

dışında tutulmuştur. Korunma altında bulunan katılımcılara dair detaylı demografik bilgi **Tablo 2.1'**de sunulmuştur.

Tablo 2.1 *Korunma Altındaki Ergenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri*

Özellikler	**Sayı /Ort.**	**Yüzde /SS**
Ergenin cinsiyeti		
Kız	34	43.0
Erkek	45	57.0
Ergenin yaşı	15.39	1.64
Devam edilen okul türü		
Ortaokul	42	53.2
Lise	37	46.8
Kurum bakımına alınma nedeni		
Yoksulluk	3	3.8
Aile birliğinin bozulması	36	45.6
İstismar	16	20.3
Terk	7	8.9
Diğer	17	21.5
Kuruma gelmeden önce kaldığı yer		
Ailesiyle birlikte	11	13.9
Başka kuruluşta	67	84.8
Kayıt yok	1	1.3
Kurum bakımında kardeş olma durumu		
Var	42	53.2
Yok	37	46.8
Kurum değişikliği		
Yok	9	11.4
2 ve daha fazla kurum	70	88.6
Temasta bulunduğu kişinin olup olmadığı		
Hayır	4	5.1
Evet	75	94.9
Anne baba birliktelik durumu		
Beraber	18	22.8
Ayrı	61	77.2
Toplam	**79**	**100**

Karşılaştırma grubunu oluşturan ergenlere kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılmıştır. Ailesi ile birlikte yaşayan katılımcıların 53'ü (% 55.8) kız ve 42'si (% 44.2)

erkektir. Yaşları 10 ile 17 yıl (Ort. = 15.25 yıl, S = 1.55) arasında değişen bu katılımcıların 28'i ortaokul (% 29.5), 67'si ise lise (% 70.5) öğrencisidir.

Tüm çocukların anne ve babalarından en az birinin hayatta olduğu ve 92'sinin (% 52.8) anne ve babalarının birlikte yaşadığı öğrenilmiştir. Çalışmaya katılan hiçbir katılımcının fiziksel ve/veya zihinsel bir engeli yoktur.

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacına uygun veri toplamak için katılımcılara: Kişisel Bilgi Formu, Akran İlişkileri Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği ve Güçler ve Güçlükler Anketi uygulanmıştır.

2.2.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, çocukların sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından yapılandırılmış bir "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Bu formda katılımcının cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, nerede yaşadığı, eğer kurumda kalıyor ise kurum hayatı ile ilgili maddeler (ne kadar zamandır kurum bakımında olduğu, kuruma geliş sebebi, kurum bakımından önce nerede kaldığı, kurum bakımında kardeş olma durumu, kurum değişikliğinin olup olmadığı, temasta bulunduğu herhangi bir ziyaretçisinin/akrabasının olup olmadığı), anne ve babanın hayatta olma ve birliktelik durumu ile katılımcının herhangi bir fiziksel ve/veya zihinsel bir engelinin olup olmadığı bilgileri) yer almaktadır. Form ailesi yanında kalan çocuklara bire bir uygulanırken kurum bakımındaki çocuklar için rahatsız edici olmaması açısından sorumlu personel tarafından doldurulmuştur (Bkz. EK 1).

2.2.2 Akran İlişkileri Ölçeği

Kaner (2002) tarafından geliştirilen Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ), ergenlerin arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerini Kontrol Teorisi'ne dayalı olarak incelemeyi amaçlayan bir ölçme aracıdır. Ankara'da yaşları 14 ile 18 arasındaki toplam 1648

ergene uygulanan ölçek toplam 18 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir (1 = hiçbir zaman, 2= nadiren, 3= ara sıra, 4= sık sık, 5= her zaman) ve bağlılık, güven/özdeşim, kendini açma ve sadakat olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .86, Spearman Brown test yarılama güvenlik katsayısı ise .73'tür. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik katsayıları ise sırayla bağlılık için α = .86, güven ve özdeşim için α = .69, kendini açma için α = .58 ve sadakat için α = .58 şeklindedir. Bu hesaplamalara ek olarak 60 denekle yapılan test-tekrar test güvenirlik çalışması sonucunda da elde edilen güvenirlilik katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır. AİÖ'den alınan yüksek puan arkadaşlar ile olumlu ilişkileri, düşük puan ise olumsuz ilişkileri göstermektedir.

Bu çalışmada AİÖ hem korunma altındaki ergenlere hem de ailesi ile birlikte kalan ergenlere uygulanmış ve ölçeğin güvenirlik puanı korunma altındaki ergenler için sırayla bağlılık için α = .92, güven/özdeşim için α = .63, kendini açma için α = .68 ve sadakat için α = .70 şeklindedir. Ailesinin yanında kalan ergenlerin güvenirlik puanları ise sırayla bağlılık için α = .87, güven/ özdeşim için α = .74, kendini açma için α = .66 ve sadakat için α = .57 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin örnek maddeleri EK 2'de sunulmuştur.

2.2.3 Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988) tarafından geliştirilmiş Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Eker ve Arkar (1995) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra aynı ölçeğin psikometrik özellikleri sınanmıştır (Eker ve ark., 2001). Ölçek aile, arkadaş ve özel kişi desteği olmak üzere 4'er maddeden oluşan üç alt boyutu bulunan, 7li likert tipinde bir ölçektir. Eker ve Arkar'ın Türkiye'de yapmış oldukları ilk çalışmanın bazı bulgularında evlilerin hem özel hem de aile alt ölçeklerinde daha fazla destek bildirdikleri ancak bu iki ölçekten hangisinin eşi

içerdiğinin pek açık olmadığı görülmüştür (Eker ve ark., 2001). Kültürümüzde 'special person' veya 'significant other' tanımının örneklem tarafından çoğunlukla sevgili olarak yorumlanmış olması, özel bir insan tanımının dışlama yoluyla yapılması sonucunu ortaya çıkarmıştır: ailenin ve arkadaşların dışında olan kişi (örneğin, flört, nişanlı, akraba, komşu, doktor). Bu ölçek ile söz konusu çocukların sosyal algılarının ölçülmesi amaç edinilmiştir. Bu çalışma kapsamında katılımcıların hassas durumları da göz önünde bulundurularak aile ve arkadaş boyutlarının kullanılmasında karar kılınmıştır. Alt ölçek puanlarının toplanmasıyla elde edilen değerin yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenirlik çalışmalarında Cronbach alfa değerleri 0.80 ile 0.95 arasında bulunarak ölçek ve alt ölçeklerin kabul edilebilir düzeyde iç tutarlık gösterdiği belirtilmiştir. Ek olarak; diğer ölçeklerle olan korelasyonlar, ölçeğin yapı geçerliliğini özellikle psikiyatri örnekleminde desteklemiştir (Eker ve ark., 2001).

Bu çalışmada söz konusu ölçek hem korunma altındaki ergenlere hem de ailesi ile birlikte kalan ergenlere uygulanmış ve ölçeğin güvenirlik puanı iki ayrı grup için hesaplanmıştır. Korunma altındaki ergenlerde Cronbach alfa değeri aile alt ölçeği için .79, arkadaş alt ölçeği için .83 ve toplam puan için .82'dir. Ailesinin yanında kalan ergenlerde ise Cronbach alfa değeri aile alt ölçeği için .79, arkadaş alt ölçeği için .77 ve toplam puan için .75'dir.

Ölçeğin örnek maddeleri EK 3'te sunulmuştur.

2.2.4 Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği

Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği Garnefski ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Tuna ve Bozo (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek, 36 madde içeren 5li likert tipinde bir ölçektir (1 = hiçbir zaman, 2= nadiren, 3= bazen, 4= sık sık, 5= her zaman). Bu ölçek kendini suçlama (self-blame), diğerlerini suçlama

(other-blame), kabul etme (acceptance), düşünceye odaklanma (rumination), pozitif tekrar odaklanma (positive refocusing), plana tekrar odaklanma (refocus on planning), pozitif yeniden gözden geçirme (positive reappraisal), bakış açısına yerleştirmek (putting into perspective) ve yıkım (catastrophizing) olmak üzere dokuz (9) alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmış ve katsayıları alt ölçekler için sırayla kendini suçlama için .72, kabul etme için .74, düşünceye odaklanma için .82, pozitif tekrar odaklanma için .81, plana tekrar odaklanma için .81, pozitif yeniden gözden geçirme için .79, yıkım için .83 ve diğerlerini suçlama için .82 şeklindedir. Alt ölçekler için yapılan test-tekrar test yöntemi de aynı zamanda iyi sonuçlar vermiş ve kendini suçlama için .70, kabul etme için .58, düşünceye odaklanma için .65, pozitif tekrar odaklanma için .66, plana tekrar odaklanma için .60, pozitif yeniden gözden geçirme için .63, yıkım için .64 ve diğerlerini suçlama için .50 olarak bulunmuştur (Tuna ve Bozo, 2012).

Aynı ölçeğin kullanıldığı bir çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da alt boyutlar olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri (kabul etme, pozitif yeniden gözden geçirme, plana tekrar odaklanma, bakış açısına yerleştirme, pozitif tekrar odaklanma) ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri (kendini suçlama, yıkım, düşünceye odaklanma, diğerlerini suçlama) olarak ikiye bölünmüş ve analizler bu şekilde yapılmıştır (Garnefski ve Kraaij, 2006). Bu araştırma kapsamında korunma altında ve ailesi yanında kalan ergenler ölçeği kendileri doldurmuşlardır. Korunma altındaki ergenler için Cronbach alfa katsayıları olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri için $\alpha = .86$ ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri için $\alpha = .72$ olarak bulunmuştur. Ailesi yanında kalanlar için Cronbach alfa katsayıları olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri için $\alpha = .76$ ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri için $\alpha = .74$ olarak bulunmuştur.

Ölçeğin örnek maddeleri EK 4'te sunulmuştur.

2.2.5 Güçler ve Güçlükler Anketi

Ölçek, Goodman (1997) tarafından geliştirilen 4-16 yaşlar için anne-baba ve okul formu ile 11-16 yaşlar için ergenin kendisinin doldurduğu, duygusal ve davranışsal sorunları taramada kullanılan kısa bir ölçektir. Ölçek Güvenir, Özbek, Baykara, Arkar, Şentürk ve İncekaş (2008) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek; olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerini sorgulayan 25 soru içermekte ve Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik, Davranış Sorunları, Duygusal Sorunlar, Akran Sorunları ve Sosyal Davranışlar olarak beş alt boyuttan oluşmaktadır (Güvenir ve ark., 2008). 11-18 yaş arası ergenlerle çalışılarak psikometrik çalışması yapılan ölçek başka ölçeklerle karşılaştırılmıştır. Türkçe'ye uyarlanma çalışmaları uzun süre önce tamamlanmış olan, yaygın olarak kullanılan, geçerliği ve güvenirliği geniş epidemiyolojik çalışmalarda gösterilen (Erol ve ark. 1995) Çocuklar için Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist) ve çeviri çalışmaları yapılmış olan (Erol ve Şimşek, 1998) 11-18 yaş grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report, YSR) psikometrik özelliklerinin karşılaştırılmasında kullanılmıştır. Anketin her iki formuna ait iç tutarlılığı ölçmek için Cronbach alfa katsayısı elde edilmiş ve ergen formu için toplam güçlük puanının $\alpha = .73$, duygusal sorunlar için $\alpha = .70$, davranış sorunları için $\alpha = .50$, dikkat eksikliği / aşırı hareketlilik için $\alpha = .70$, akran sorunları için $\alpha = .22$ ve sosyal davranış için $\alpha = .54$ olarak bulunmuştur (Güvenir ve ark., 2008). Çalışması kapsamında Güçler ve Güçlükler Anketi'nin psikometrik özelliklerini Türk ergen grubu için tekrar inceleyen Sarıtaş (2012), sonuç olarak alt boyutlar ve onlara ait maddeleri tekrar yapılandırmıştır. Buna göre Cronbach alfa katsayıları duygusal sorunlar için $\alpha = .75$, olumlu sosyal davranış için $\alpha = .61$, davranış sorunları için $\alpha = .51$, aşırı hareketlilik / dikkat eksikliği için $\alpha = .47$ ve toplam güçlük için $\alpha = .73$ olarak bulunmuştur. Söz

konusu çalışmada ölçeğin olumlu sosyal davranış ve toplam güçlük puanı kullanılmıştır (Sarıtaş, 2012).

Ölçek bu çalışmadaki tüm katılımcılara uygulanmış ve Sarıtaş'ın (2012) çalışmasında olduğu gibi olumlu sosyal davranış ve toplam güçlük alt ölçeklerinin güvenirlik puanları hesaplanmıştır. Buna göre korunma altındaki ergenler için Cronbach Alfa değerleri olumlu sosyal davranış için .75, toplam güçlük için ise .74 şeklindedir. Ailesi yanında kalanlar için ise olumlu sosyal davranış için $\alpha = .57$ ve toplam güçlük için $\alpha = .70$ şeklindedir. Çalışmanın devamında toplam güçlük yerine davranış problemleri ifadesi kullanılacaktır.

Ölçeğin örnek maddeleri EK 5'de sunulmuştur.

2.3 İşlem

Araştırmaya başlamadan önce araştırmanın uygulanması için Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır. İzin yazısının örneği EK 6'da sunulmuştur. Etik Kurul izninden sonra çalışmanın kurum bakımı bölümü için Diyarbakır Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne gerekli belgeler ve açıklamalarla başvurulup kurumun onayı ile birlikte bağlı kuruluşlarda çalışma talebi yine gerekli belgeler ile birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na iletilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı ve Diyarbakır ilinde bulunan bazı kuruluşlarda (Dicle, Eğil ve Şehitlik Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü, Erkek Yetiştirme Yurdu Müdürlüğü, Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğü) çalışma talebi bakanlık izni ile birlikte resmiyet kazanmıştır. Bakanlık izin yazısı örneği EK 7'de sunulmuştur. Ek olarak çalışma yapılan bağlı her kuruluşta ayrı ayrı yazılı onay ve çocuklardan ise sözlü onay alınmıştır. "Bilgilendirilmiş Kurum Onam Formu" EK 8'de sunulmuştur. Kuruluşlarda öncelikle ulaşılabilir sosyal servis personelleri (psikolog, sosyolog ve/veya sosyal çalışmacı) ile görüşülmüş olup uygun

görülen çocuklar ile bir aktivite kapsamında iletişime geçilmiştir. Çocukların sözlü onayı alındıktan sonra tüm ölçeklerin aynı günde doldurulması beklenmiştir.

Karşılaştırma grubu için ise ailelere "Bilgilendirilmiş Onam Formu" verilerek izinleri alınmış ve EK 9'da sunulmuştur. Onam formuna isim yazmak istemeyen aileler araştırma gizliliği konusunda tekrar bilgilendirilerek hoşgörüyle karşılanmıştır. Katılımcıların da sözlü izinleri alındıktan sonra ölçekler verilmiş ve doldurmaları beklenmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR

3.1 Betimleyici İstatistikler

Korunma altındaki ergenler ile ilgili değişkenlerin; sırasıyla Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ) alt boyutları, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği (BDDÖ) alt boyutları, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) alt boyutları, Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) alt boyutlarının ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri **Tablo 3.1'**de gösterilmektedir.

Tablo 3.1 *Korunma Altındaki Ergenlerle İlgili Değişkenlerin Betimleyici Analizleri*

Değişkenler	**N**	**Ortalama**	**Standart Sapma**	**Minimum**	**Maksimum**
AİÖ					
Bağlılık	79	3.65	1.05	1.00	5.00
Güven/özdeşim	79	3.32	.96	1.00	5.00
Kendini açma	79	2.37	1.12	1.00	5.00
Sadakat	79	2.25	1.08	1.00	5.00
Toplam	79	3.13	.77	1.44	5.00
BDDÖ					
Kendini suçlama	79	2.50	.77	1.00	4.50
Kendini kabul etme	79	2.68	.77	1.25	4.75
Düşünceye odaklanma	79	3.20	.76	1.50	5.00
Pozitif tekrar odaklanma	79	3.03	1.03	1.00	5.00
Plana tekrar odaklanma	79	3.39	.95	1.25	5.00
Pozitif yeniden gözden geçirme	79	3.21	.99	1.00	5.00
Bakış açısına yerleştirme	79	3.12	.94	1.00	5.00
Yıkım	79	2.71	1.01	1.00	5.00
Diğerlerini suçlama	79	2.50	.78	1.00	4.75
Olumlu duygu düzenleme	79	3.09	.72	1.20	4.80
Olumsuz duygu düzenleme	79	2.73	.56	1.62	4.38
ÇBASDÖ					
Aile desteği	79	4.52	1.79	1.00	7.00
Arkadaş desteği	79	4.34	1.80	1.00	7.00
Toplam	79	4.43	1.49	1.00	7.00
GGA					
Olumlu Sosyal davranış	79	2.43	.43	1.00	3.00
Davranış problemi	79	1.72	.32	1.12	2.65

Not: AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, BDDÖ = Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, GGA = Güçler ve Güçlükler Anketi

Ailesi yanında kalan ergenler ile ilgili değişkenlerin sırasıyla Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ) alt boyutları, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği (BDDÖ) alt boyutları, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) alt boyutları ve Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) alt boyutları ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri **Tablo 3.2'**de gösterilmektedir.

Tablo 3.2 *Ailesi ile Birlikte Kalan Ergenlerle İlgili Değişkenlerin Betimleyici Analizleri*

Değişkenler	**N**	**Ortalama**	**Standart Sapma**	**Minimum**	**Maksimum**
AİÖ					
Bağlılık	95	4.05	.78	1.25	5.00
Güven/özdeşim	95	3.42	1.08	1.00	5.00
Kendini açma	95	3.02	1.08	1.00	5.00
Sadakat	95	2.57	.66	1.00	5.00
Toplam	95	3.49	.66	1.50	4.89
BDDÖ					
Kendini suçlama	95	2.63	.73	1.00	4.75
Kendini kabul etme	95	2.78	.73	1.00	5.00
Düşünceye odaklanma	95	3.47	.81	1.50	5.00
Pozitif tekrar odaklanma	95	3.15	.95	1.00	5.00
Plana tekrar odaklanma	95	3.74	.79	1.75	5.00
Pozitif yeniden gözden geçirme	95	3.78	.72	1.75	5.00
Bakış açısına yerleştirme	95	3.29	.77	1.00	4.75
Yıkım	95	2.62	.84	1.00	5.00
Diğerlerini suçlama	95	2.42	.85	1.00	4.75
Olumlu duygu düzenleme	95	3.35	.52	1.85	4.55
Olumsuz duygu düzenleme	95	2.79	.55	1.12	4.19
ÇBASDÖ					
Aile desteği	95	5.27	1.42	1.00	7.00
Arkadaş desteği	95	5.37	1.48	1.00	7.00
Toplam	95	5.32	1.12	2.00	7.00
GGA					
Olumlu Sosyal davranış	95	2.54	.34	1.71	3.00
Davranış Problemi	95	1.75	.30	1.18	2.47

Not: AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, BDDÖ = Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, GGA = Güçler ve Güçlükler Anketi

3.2 Değişkenler Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar

Değişkenlerin ergenlerin cinsiyetine ve kaldıkları yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlayabilmek için analizler yapılmıştır. Akran ilişkileri, algılanan sosyal destek, güçler ve güçlükler ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri ölçekleri için ayrı ayrı MANOVA analizleri uygulanmıştır.

3.2.1 Akran İlişkileri Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar

Akran ilişkileri alt boyutları bağlılık, güven/özdeşim, kendini açma ve sadakatin ergenlerin cinsiyetine ve kaldığı yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlayabilmek için 2 (Cinsiyet) X 2 (Kalınan Yer) çok faktörlü MANOVA uygulanmıştır.

MANOVA bulgularına göre, ergenlerin kaldığı yerin temel etkisi anlamlıdır ($F [4, 167] = 5.76$, $p < .01$, Wilks'$\Lambda = .87$, $\eta 2 = .12$). MANOVA sonuçları **Tablo 3.3'**de gösterilmiştir. Ancak ergenin cinsiyeti temel etkisi ($F [4, 167] = 1.08$, $p = .36$, Wilks'$\Lambda = .97$, $\eta 2 = .02$) ile etkileşim etkisi ($F [4, 167] = 1.90$, $p = .11$, Wilks'$\Lambda = .95$, $\eta 2 = .04$) istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Ergenlerin kaldıkları yere göre hangi akran ilişkileri alt ölçeklerinde istatistiksel olarak farklılık olduğunu tespit etmek için Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Bu düzeltme için alt boyut sayısı dört olduğundan Alfa değeri dörde bölünerek $\alpha = .0125$'in altındaki değerler anlamlı kabul edilmiştir. Bulgulara göre ergenler kaldıkları yere göre akran ilişkileri alt boyutlarından bağlılık ($F [1, 170] = 8.60$, $p < .01$, $\eta 2 = .04$) ve kendini açmada ($F [1, 170] = 13.54$, $p < .01$, $\eta 2 = .07$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılıklar sergilemektedir. Güven/özdeşim ($F [1, 170] = .37$, $p = .53$, $\eta 2 = .00$) ile sadakat ($F [1, 170] = 4.74$, $p = .03$, $\eta 2 = .02$) alt boyutlarında ise kurumda ve ailede kalan ergenler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamaktadır. Bulgulara göre ailesi yanında kalan ergenler ($M = 4.058$) korunma altındaki ergenlere ($M = 3.643$) göre arkadaşlarına daha bağlı ve yine ailesi yanında

kalan ergenler (M = 2.991) korunma altındaki ergenlere (M = 2.369) kıyasla kendini açma, sorunlarını arkadaşlarıyla paylaşma konusunda daha açık bir yaklaşım benimsemektedirler.

Tablo 3.3 *Ergenlerin Akran İlişkileri Açısından Karşılaştırılması*

	Çok Değ. F	**sd**	**Wilks'Λ**	**Çok Değ. η2**	**Tek Değ. F**	**Tek Değ. η2**
AİÖ	**5.76***	4, 167	.87	.12		
Bağlılık		1, 170			**8.60***	.04
Güven/özdeşim		1, 170			.37	.00
Kendini açma		1, 170			**13.54***	.07
Sadakat		1, 170			4.74	.02

Not: AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği.

* $p < .01$, ** $p < .001$

3.2.2 Algılanan Sosyal Destek Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar

Algılanan sosyal destek ölçeğinin aile ve arkadaş alt boyutlarının ergenlerin cinsiyetine ve kaldığı yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlayabilmek için 2 (Cinsiyet) X 2 (Kalınan Yer) çok faktörlü MANOVA uygulanmıştır.

MANOVA bulgularına göre, ergenlerin kaldığı yerin temel etkisi anlamlıdır (F [2, 169] = 9.71, $p < .05$, Wilks'Λ = .89, η2 = .10). MANOVA sonuçları **Tablo 3.4**'de gösterilmiştir. Ancak ergenin cinsiyeti temel etkisi (F [2, 169] = .17, $p = .84$, Wilks'Λ = .99, η2 = .00) ile etkileşim etkisi (F [2, 169] = .23, $p = .78$, Wilks'Λ = .99, η2 = .00) istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Ergenlerin kaldıkları yere göre algıladıkları hangi destekte istatistiksel olarak farklılık gösterdiğini tespit etmek için Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Bu düzeltme için alt boyut sayısı iki olduğundan alfa değeri ikiye bölünerek α = .025'in altındaki değerler anlamlı kabul edilmiştir. Bulgulara göre ergenler kaldıkları yere göre algıladıkları sosyal destek alt boyutlarından hem aile alt boyutunda (F [1, 170] = 8.65, $p < .02$, η2 = .04) hem de arkadaş alt boyutunda (F [1, 170] = 16.23, $p < .02$, η2 = .08)

istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılıklar sergilemektedirler. Bulgulara göre ailesi yanında kalan ergenler (M = 5.258) korunma altındaki ergenlere (M = 4.531) göre daha çok aile desteği algılamaktadırlar. Benzer bir şekilde ailesi yanında kalan ergenlerin algıladıkları arkadaş desteği (M = 5.358) korunma altındaki ergenlerin algıladığı arkadaş desteğine göre (M = 4.341) daha yüksek bir ortalamaya sahip olup istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya koymaktadır.

Tablo 3.4 *Ergenlerin Algıladıkları Sosyal Destek Açısından Karşılaştırılması*

	Çok Değ. F	**sd**	**Wilks'Λ**	**Çok Değ. η2**	**Tek Değ. F**	**Tek Değ. η2**
ÇBASDÖ	**9.71****	2, 169	.89	.10		
Aile		1, 170			**8.65***	.04
Arkadaş		1, 170			**16.23***	.08

Not: ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.

* $p < .02$, ** $p < .05$

3.2.3 Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar

Bilişsel duygu düzenleme ölçeğinin olumlu ve olumsuz alt boyutlarının korunma altındaki ergenlerin cinsiyetine ve kaldığı yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlayabilmek için 2 (Cinsiyet) X 2 (Kalınan Yer) çok faktörlü MANOVA uygulanmıştır.

MANOVA bulgularına göre, ergenlerin kaldığı yerin temel etkisi anlamlıdır (F [2, 169] = 4.15, $p < .05$, Wilks'Λ = .95, η2 = .04). MANOVA sonuçları **Tablo 3.5'**te gösterilmiştir. Ancak ergenin cinsiyeti temel etkisi (F [2, 169] = .82, $p = .44$, Wilks'Λ = .99, η2 = .01) ile etkileşim etkisi (F [2, 169] = .51, $p = .60$, Wilks'Λ = .99, η2 = .00) istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Ergenlerin kaldıkları yere göre hangi bilişsel duygu düzenleme stratejisinde istatistiksel olarak farklılık gösterdiğini tespit etmek için Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır. Bu düzeltme için alt boyut sayısı iki olduğundan alfa değeri ikiye

bölünerek α = .025'in altındaki değerler anlamlı kabul edilmiştir. Bulgulara göre ergenler kaldıkları yere göre bilişsel duygu düzenleme alt boyutlarından olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinde (F [1, 170] = 8.22, $p < .02$, η2 = .04) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılıklar sergilemektedirler. Bilişsel duygu düzenleme alt boyutlarından olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinde (F [1, 170] = .55, $p = .45$, η2 = .00) ise korunma altında ve aile yanında olan ergenler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamaktadır. Bulgulara göre ailesi yanında kalan ergenler (M = 3.364) korunma altındaki ergenlere (M = 3.089) göre olumsuz durumlar karşısında daha olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri sergilemektedirler.

Tablo 3.5 *Ergenlerin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Açısından Karşılaştırılması*

	Çok Değ. F	**sd**	**Wilks'Λ**	**Çok Değ. η2**	**Tek Değ. F**	**Tek Değ. η2**
BDDÖ	**4.15****	2, 169	.95	.04		
Olumlu		1, 170			**8.22***	.04
Olumsuz		1, 170			.55	.00

Not: BDDÖ = Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği.

* $p < .02$, ** $p < .05$

3.2.4 Güçler ve Güçlükler Ölçeğinden Elde Edilen Puanlar Açısından Cinsiyet ve Kalınan Yere Göre Farklılıklar

Güçler ve güçlükler anketinden elde edilen olumlu sosyal davranış ve davranış problemi puanlarının ergenlerin cinsiyetine ve kaldığı yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlayabilmek için 2 (Cinsiyet) X 2 (Kalınan Yer) çok faktörlü MANOVA uygulanmıştır.

MANOVA bulgularına göre, ergenlerin kaldığı yerin temel etkisi (Çok değişkenli F [2, 169] = .15, $p = .86$, Wilks'Λ = .99, η2 = .00), ergenin cinsiyeti temel etkisi (F [2, 169] = 2.55, $p = .08$, Wilks'Λ = .97, η2 = .02) ve etkileşim etkisi (F [2, 169] = 1.61, $p = .20$, Wilks'Λ = .98, η2 = .01) istatistiksel olarak anlamlı değildir.

3.3 Korelasyon Analizlerine İlişkin Bulgular

Çalışmadaki değişkenler arası ilişkileri belirleyebilmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. İlk olarak, korunma altındaki ergenlerle ilgili değişkenler arası korelasyonlar hesaplanmıştır (AİÖ, ÇBASDÖ-Aile, ÇBASDÖ-Arkadaş, GGA-Davranış Problemi, GGA-Olumlu Sosyal Davranış, BDDÖ-Olumlu, BDDÖ–Olumsuz). Korunma altındaki ergenlerle ilgili korelasyon sonuçları **Tablo 3.6'**da gösterilmektedir. Ardından ailesi yanında kalan ergenlerle ilgili olan değişkenler arası korelasyonlar hesaplanmıştır (AİÖ, ÇBASDÖ-Aile, ÇBASDÖ-Arkadaş, GGA- Davranış Problemi, GGA-Olumlu Sosyal Davranış, BDDÖ-Olumlu, BDDÖ–Olumsuz). Ailesi yanında kalan ergenlerle ilgili değişkenlerin korelasyon sonuçları **Tablo 3.7'**de gösterilmektedir.

3.3.1 Korunma Altındaki Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları

Koruma ve bakım altında bulunan ve kurumda yaşayan ergenler için yapılan analiz sonuçları elde edilmiştir. Akran ilişkileri alt boyutları incelendiği zaman ölçek alt boyutları arasında ortaya çıkan ilişkilerin yanında bağlılık alt boyutunun aileden algılanan sosyal destek ($r = .30$, $p < .01$) ile olumlu yönde, davranış problemi ($r = -.22$, $p < .05$) ile ise olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Ek olarak bağlılık alt boyutunun olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ($r = .23$, $p < .05$) ile de olumlu yönde ilişkili olduğu saptanmıştır.

Ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile arkadaşlarından algıladıkları sosyal desteğin ($r = .38$, $p < .01$) birbirleriyle, olumlu sosyal davranışlarıyla ($r = .29$, $p < .01$) ve olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileriyle ($r = .28$, $p < .05$) olumlu yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca aileden algılanan sosyal destek ile olumsuz durumlar karşısında kullanılan olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ($r = -.23$, $p < .05$) arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Ergenlerin arkadaşlarından

algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranış arasında da (r = .33, $p < .01$) olumlu yönde ilişki bulunmuştur.

Sosyal ve duygusal sorunları tarama amacı taşıyan Güçler ve Güçlükler Anketi'nden elde edilen davranış problemi puanının, aynı ölçekten elde edilen olumlu sosyal davranış puanı (r = -.23, $p < .05$) ile arasında olumsuz yönde ilişki olduğu görülmüştür. Ek olarak olumlu sosyal davranış puanının olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileriyle (r = .69, $p < .01$) olumlu yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Son olarak aynı ölçekten elde edilen olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri (r = .34, $p < .01$) arasında olumlu ilişki saptanmıştır.

Tablo 3.6 *Korunma Altındaki Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları*

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	AİÖ-Bağlılık	1	**.53****	**.44****	.12	**.30****	.06	**-.22***	.15	**.23***	-.12
2.	AİÖ-Güven		1	**.52****	.12	.11	-.07	.04	-.08	.01	-.21
3.	AİÖ-Kendini açma			1	.07	.07	.07	.11	.03	-.02	-.21
4.	AİÖ-Sadakat				1	.12	-.01	.17	-.14	-.02	.00
5.	ÇBASDÖ-Aile					1	**.38****	.02	**.29****	**.28***	**-.23***
6.	ÇBASDÖ-Arkadaş						1	.22	**.33****	.21	.02
7.	Davranış problemi							1	**-.23***	-.20	.18
8.	Olumlu sosyal davranış								1	**.69****	.18
9.	Olumlu duygu düzenleme									1	**.34****
10.	Olumsuz duygu düzenleme										1

(*Not:* AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği. * $p < .05$, ** $p < .01$)

3.3.2 Ailesi ile Yaşayan Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları

Bulgulara göre ailesi yanında kalan ergenler için akran ilişkileri alt boyutlarından bağlılık; ailelerinden algıladıkları sosyal destek (r = .26, $p < .05$), arkadaşlarından algıladıkları destek (r = .28, $p < .01$), olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri (r = .24, $p < .05$) ile olumlu yönde ilişkili bir sonuç göstermiştir. Güven/özdeşim; aileden algılanan sosyal destek (r = .22, $p < .05$), olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri (r = .26, $p < .01$) ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri

(r = .21, $p < .05$) ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Kendini açma da aileden algılanan sosyal destek (r = .22, $p < .05$) ve olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri (r = .23, $p < .05$) ile olumlu yönde ilişkili olarak saptanmıştır. Sadakat alt boyutunun herhangi bir ilişkisi bulunmamıştır.

Ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile davranış problemi puanlarının (r = -.44, $p < .01$) birbirleriyle olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca arkadaştan algılanan sosyal destek ile olumlu sosyal davranış puanı (r = .20, $p < .05$) arasında olumlu yönde ilişki bulunmuştur.

Davranış problemi puanının, aynı ölçekten elde edilen olumlu sosyal davranış puanı (r = -.39, $p < .01$) ile arasında olumsuz yönde ilişki görülürken olumlu sosyal davranış puanının da olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri (r = .36, $p < .01$) ile olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin ise olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri (r = .44, $p < .01$) ile olumlu yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Tablo 3.7 *Ailesi ile Yaşayan Ergenler ile İlgili Değişkenlerin Korelasyonları*

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	AIO-Bağlılık	1	**.62****	**.23***	.05	**.26***	**.28****	-.18	.04	.19	**.24***
2.	AİÖ-Güven		1	**.30****	.18	**.22***	.15	-.06	.03	**.26****	**.21***
3.	AIO-Kendini açma			1	**.41****	**.22***	.12	-.10	.01	**.23***	.17
4.	AIO-Sadakat				1	.11	.17	.07	.08	.09	.13
5.	ÇBASDO-Aile					1	.19	-.05	.16	.16	-.06
6.	ÇBASDÖ-Arkadaş						1	**-.44****	**.20***	.01	-.18
7.	Davranış problemi							1	**-.39****	.02	**.39****
8.	Olumlu sosyal davranış								1	**.36****	-.08
9.	Olumlu duygu düzenleme									1	**.44****
10.	Olumsuz duygu düzenleme										1

(*Not:* AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği. * $p < .05$, ** $p < .01$)

3.4 Kalınan Yer Açısından Regresyon Analizleri

Güçler ve güçlükler anketi aracılığı ile elde edilen olumlu sosyal davranış ve davranış problemi puanlarını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla korunma altında olan ve ailesi yanında kalan ergenlere ayrı ayrı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Korunma altında olan ergenlerin analizine öncelikle yaş, cinsiyet, kurumda kalma süresi ve kurum değişikliği değişkenleri eklenmiştir. Daha sonra sırasıyla akran ilişkileri ölçeği toplam puanı, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin aile ve arkadaş alt boyutları ve bilişsel duygu düzenleme ölçeğinin olumlu ve olumsuz alt boyutları analize eklenerek test edilmiştir. Ailesi yanında yaşayan ergenlerin analizine ise öncelikle yaş ve cinsiyet değişkenleri eklenmiştir. Daha sonra sırsıyla akran ilişkileri ölçeği toplam puanı, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin aile ve arkadaş alt boyutları ve bilişsel duygu düzenleme ölçeğinin olumlu ve olumsuz alt boyutları analize eklenerek test edilmiştir.

3.4.1 Olumlu Sosyal Davranış için Regresyon Sonuçları

3.4.1.1 Korunma Altındaki Ergenler için Olumlu Sosyal Davranışı Yordayan Faktörler

Korunma altındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 3.8'de görüldüğü gibi ilk aşamada yaş, cinsiyet, kurumda kalma süresi ve kurum değişikliği değişkenleri analize dahil edilmiş ve olumlu sosyal davranıştaki varyansın % 11'inin açıklandığı görülmüştür. Bu modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür (Fdeğişimi [4, 74] = 2.41, p = .05). Kurumda kalma süresinin korunma altındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışı üzerinde yordayıcı etkisi olduğu görülmüştür (β = -.30, t = -2.68, p < .001).

Akran ilişkileri ölçeği toplam puanının modele girmesiyle olumlu sosyal davranıştaki varyansın hala % 11'inin açıklandığı ve olumlu sosyal davranış üzerindeki yordama gücünün istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur (*F*değişimi [1, 73] = .25, $p = .61$).

Üçüncü aşamada aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek puanları analize dâhil edilmiş ve olumlu sosyal davranıştaki varyans % 27'ye yükselmiştir (*F*değişimi [2, 71] = 7.50, $p < .05$). Hem aileden algılanan sosyal desteğin ($\beta = .24$, $t = 1.93$, $p < .05$) hem de arkadaştan algılanan sosyal desteğin korunma altındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışı üzerinde yordayıcı etkisi olduğu görülmüştür ($\beta = .27$, $t = 2.33$, $p < .05$).

Son olarak olumlu ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri analize dâhil edilmiş ve olumlu sosyal davranıştaki varyans % 54'e yükselmiştir (*F*değişimi [2, 69] = 20.70, $p < .001$). Analizin son aşamasındaki bulgulara göre olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ($\beta = .62$, $t = 6.02$, $p < .001$) ve arkadaştan algılanan sosyal destek ($\beta = .18$, $t = 1.94$, $p < .05$) olumlu sosyal davranışı anlamlı şekilde yordarken; olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin ($\beta = -.04$, $t = -.49$, $p > .05$) olumlu sosyal davranış üzerinde anlamlı yordama gücünün olmadığı saptanmıştır.

Tablo 3.8 *Korunma Altındaki Ergenlerin Olumlu Sosyal Davranışıyla İlişkili Faktörler*

	R^2	β	T	p
Bağımlı Değişken: Olumlu Sosyal Davranış				
Model 1				
Yaş		-.00	-.01	.98
Cinsiyet	.11	-.15	-1.34	.18
Kurumda kalma süresi		-.30	-2.68	.00
Kurum değişikliği		.03	.27	.78
Model 2				
Yaş		.00	.05	.95
Cinsiyet		-.14	-1.26	.21
Kurumda kalma süresi	.11	-.31	-2.70	.00
Kurum değişikliği		.02	.23	.81
AİÖ		.05	.50	.61
Model 3				
Yaş		.14	1.19	.23
Cinsiyet		-.10	-1.24	.21
Kurumda kalma süresi		-.30	-2.87	.00
Kurum değişikliği	.27	.06	.55	.58
AİÖ		-.00	-.03	.97
ÇBASDÖ-Aile		.24	1.93	.05
ÇBASDÖ-Arkadaş		.27	2.33	.02
Model 4				
Yaş		.03	.38	.70
Cinsiyet		-.13	-1.65	.10
Kurumda kalma süresi		-.07	-.74	.45
Kurum değişikliği		.02	.27	.78
AİÖ	.54	-.08	-.91	.36
ÇBASDÖ-Aile		.07	.66	.51
ÇBASDÖ-Arkadaş		.18	1.94	.05
BDDÖ-olumlu		.62	6.02	.00
BDDÖ-olumsuz		-.04	-.49	.62

Not: AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, BDDÖ = Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.

3.4.1.2 Ailesi ile Yaşayan Kalan Ergenler için Olumlu Sosyal Davranışı Yordayan Faktörler

Ailesi ile yaşayan ergenlerin olumlu sosyal davranış puanını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. **Tablo 3.9'**da görüldüğü gibi ilk aşamada yaş (β = .04, t = .46, $p > .05$) ve cinsiyet (β = .11, t = 1.07, $p > .05$) analize dahil edilmiş ve ergenlerin olumlu sosyal davranışını anlamlı

şekilde yordamadıkları görülmüştür. Ergenlerin yaşı ve cinsiyeti olumlu sosyal davranıştaki varyansın % 1'ini açıklamaktadır (Fdeğişimi [2, 92] = .65, p > .05).

Akran ilişkileri ölçeği toplam puanının analize girmesiyle olumlu sosyal davranıştaki varyansın % 1 olarak kaldığı ve akran ilişkilerinin modele katkısının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır (Fdeğişimi [1, 91] = .25, p > .05).

Üçüncü aşamada aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek puanları analize dahil edilmiş ve olumlu sosyal davranıştaki varyans % 6'ya yükselmiştir (Fdeğişimi [2, 89] = 2.46, p > .05). Hem aileden (β = .13, t = 1.24, p > .05) hem de arkadaştan (β = .18, t = 1.67, p > .05) algılanan sosyal desteğin ailesi yanında yaşayan ergenlerin olumlu sosyal davranışı üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi bulunmamıştır.

Son olarak olumlu ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri modele dahil edilmiş ve olumlu sosyal davranıştaki varyans % 27'ye yükselmiştir (Fdeğişimi [2,87] = 12.08, p < .001). Bulgulara göre hem olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (β = .53, t = 4.91, p < .001) hem de olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (β = -.23, t = -2.15, p < .05) olumlu sosyal davranış üzerinde anlamlı yordama güçlerinin olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.9 *Ailesi ile Yaşayan Ergenlerin Olumlu Sosyal Davranışıyla İlişkili Faktörler*

	R^2	β	t	p
Bağımlı Değişken: Olumlu Sosyal Davranış				
Model 1				
Yaş		.04	.46	.64
Cinsiyet	.01	.11	1.07	.28
Model 2				
Yaş		.04	.44	.65
Cinsiyet	.01	.10	1.02	.30
AİÖ		.05	.50	.61
Model 3				
Yaş		.06	.59	.55
Cinsiyet		.08	.86	.39
AİÖ	.06	-.03	-.34	.72
ÇBASDÖ-aile		.13	1.24	.21
ÇBASDÖ-arkadaş		.18	1.67	.09
Model 4				
Yaş		.09	1.04	.30
Cinsiyet	.27	.18	1.90	.06
AİÖ		-.09	-.89	.37
ÇBASDÖ-aile		.05	.51	.60
ÇBASDÖ-arkadaş		.15	1.56	.12
BDDÖ-olumlu		.53	4.91	.00
BDDÖ-olumsuz		-.23	-2.15	.03

Not: AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, BDDÖ = Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.

3.4.2 Davranış Problemi için Regresyon Sonuçları

3.4.2.1 Korunma Altındaki Ergenler için Davranış Problemi Puanını Yordayan Faktörler

Korunma altındaki ergenlerin davranış problemi puanını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 3.10'da görüldüğü gibi ilk aşamada yaş, cinsiyet, kurumda kalma süresi ve kurum değişikliği değişkenleri analize dahil edilmiş ve davranış problemi puanındaki varyansın % 1'ini açıkladığı görülmüştür. Ancak bu modelin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür (F [4, 74] = .21, p = .93).

Akran ilişkileri ölçeği toplam puanının analize girmesiyle davranış problemi puanındaki varyansın % 1 olarak kaldığı ve davranış problemi puanı üzerindeki yordama gücünün istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur (F [1, 73] = .22, p = .95).

Üçüncü aşamada aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ölçeği puanları analize dahil edilmiş ve davranış problemi puanındaki varyans % 6'ya yükselmiştir. İki alt boyuttan algılanan sosyal desteğin de korunma altındaki ergenlerin davranış problemi puanı üzerinde yordayıcı etkisinin olmadığı görülmüştür (F [2, 71] = .75, p = .62).

Son olarak olumlu ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri analize dahil edilmiş ve toplam varyans % 22'ye yükselmiştir (Fdeğişimi [2, 69) = 6.65, $p < .05$). Son aşamadaki bulgulara göre olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (β = -.44, t = -3.28, $p < .05$), olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (β = .35, t = 2.82, $p < .05$) ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin (β = .26, t = 2.14, $p < .05$) davranış problemi puanı üzerinde anlamlı yordama gücünün olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.10 *Korunma Altındaki Ergenlerin Davranış Problemi Puanıyla İlişkili Faktörler*

	R^2	β	T	p
Bağımlı Değişken: Davranış Problemi				
Model 1				
Yaş		-.06	-.50	.61
Cinsiyet	.01	.04	.41	.68
Kurumda kalma süresi		.05	.41	.67
Kurum değişikliği		-.03	-.28	.77
Model 2				
Yaş		-.07	-.57	.57
Cinsiyet		.04	.34	.73
Kurumda kalma süresi	.01	.05	.45	.65
Kurum değişikliği		-.03	-.24	.80
AİÖ		-.06	-.52	.60
Model 3				
Yaş		-.08	-.60	.55
Cinsiyet		.06	.52	.60
Kurumda kalma süresi		.03	.29	.76
Kurum değişikliği	.06	.05	.36	.71
AİÖ		-.04	-.39	.69
ÇBASDÖ-Aile		-.09	-.69	.48
ÇBASDÖ-Arkadaş		.26	2.03	.04
Model 4				
Yaş		-.03	-.29	.77
Cinsiyet		.04	.44	.65
Kurumda kalma süresi		-.08	-.69	.49
Kurum değişikliği		.01	.12	.89
AİÖ	.22	.04	.35	.72
ÇBASDÖ-Aile		.10	.71	.47
ÇBASDÖ-Arkadaş		.26	2.14	.03
BDDÖ-olumlu		-.44	-3.28	.00
BDDÖ-olumsuz		.35	2.82	.00

Not: AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, BDDÖ = Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.

3.4.2.2 Ailesi ile Yaşayan Kalan Ergenler için Davranış Problemi Puanını Yordayan Faktörler

Ailesi ile yaşayan ergenlerin davranış problemi puanını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 3.11'de görüldüğü gibi ilk aşamada yaş ve cinsiyet analize dahil edilmiş ve modelin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür (*F*değişimi [2, 92] = .077, $p > .05$).

Akran ilişkileri ölçeği toplam puanının modele girmesiyle davranış problemi puanındaki varyansın % 1 olarak değiştiği ve modelin hala istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır (*F*değişimi [1, 91] = 1.45, $p > .05$).

Üçüncü aşamada hem aileden hem de arkadaştan algılanan sosyal destek puanları analize dahil edilmiş ve davranış problemi puanındaki varyans % 20'ye yükselmiştir (*F*değişimi [2, 89] = 10.40, $p < .05$). Aileden algılanan sosyal desteğin ailesi yanında yaşayan ergenlerin davranış problemi puanı üzerinde yordayıcı etkisi anlamlı bulunmamıştır ($\beta = .03$, t = .36, $p > .05$). Arkadaştan algılanan sosyal desteğin ise ailesi yanında yaşayan ergenlerin davranış problemi puanı üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi bulunmuştur ($\beta = -.45$, t = -4.55, $p < .05$).

Son olarak olumlu ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri modele dahil edilmiş ve davranış problemi puanındaki varyans % 33'e yükselmiştir (*F*değişimi [2, 87] = 8.83, $p < .001$). Son aşamadaki bulgulara göre olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin ($\beta = -.13$, t = -1.31, $p = .19$) davranış problemi puanı üzerinde anlamlı yordama gücü bulunmazken; olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin ($\beta = .44$, t = 4.18, $p < .001$) ve arkadaştan alınan sosyal desteğin ($\beta = -.34$, t = -3.65, $p < .001$) davranış problemi puanı üzerinde anlamlı yordama gücüne sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.11 *Ailesi ile Yaşayan Ergenlerin Davranış Problemi Puanıyla İlişkili Faktörler*

	R^2	β	t	p
Bağımlı Değişken: Davranış Problemi				
Model 1				
Yaş		-.01	-.12	.90
Cinsiyet	.00	-.04	-.38	.70
Model 2				
Yaş		-.00	-.07	.94
Cinsiyet	.01	-.02	-.27	.78
AİÖ		-.12	-1.20	.23
Model 3				
Yaş		-.02	-.27	.78
Cinsiyet		.00	-.00	.99
AİÖ	.20	-.01	-.10	.91
ÇBASDÖ-aile		.03	.36	.71
ÇBASDÖ-arkadaş		-.45	-4.55	.00
Model 4				
Yaş		-.01	-.20	.83
Cinsiyet	.33	.02	.21	.82
AİÖ		-.15	-1.47	.14
ÇBASDÖ-aile		.10	1.14	.25
ÇBASDÖ-arkadaş		-.34	-3.65	.00
BDDÖ-olumlu		-.13	-1.31	.19
BDDÖ-olumsuz		.44	4.18	.00

Not: AİÖ = Akran İlişkileri Ölçeği, BDDÖ = Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, ÇBASDÖ = Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.

3.5 Aracı Analizler

Tüm katılımcılar için dört farklı aracı model test edilmiştir. İlk olarak, ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir. İkinci olarak ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı analiz edilmiştir. Üçüncü olarak, ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir. Dördüncü ve son olarak ise ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal

destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir.

Söz konusu araştırmada aracı değişken olabileceği düşünülen değişkenlerin rolü incelenirken Baron ve Kenny'nin (1986) ileri sürdüğü ilkeler dikkate alınmıştır. Bu ilkeler doğrultusunda ilk olarak bağımsız değişken ile aracı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki aranmıştır (a yolu). İkinci olarak aracı değişken ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki aranmıştır (b yolu). Üçüncü olarak, regresyon denklemine aracı değişken eklenmeden bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında anlamlı ilişki aranmıştır (c yolu). Son olarak ise a ve b yolları kontrol edildiğinde bağımsız değişkenle bağımlı değişken arasındaki ilişkinin (c yolu) tamamen ortadan kalkması ya da azalması beklenmiştir. Ayrıca, beta değerlerindeki azalma miktarlarını değerlendirmek amacıyla Sobel testi kullanılmıştır (Kenny ve ark., 1998). Bu bilgiler doğrultusunda gerekli ölçütleri karşılamayan değişkenler analizlere dahil edilmemiştir.

3.5.1 Aileden Algılanan Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü

Ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Hiyerarşik regresyon sonuçları **Tablo 3.12'** de gösterilmektedir.

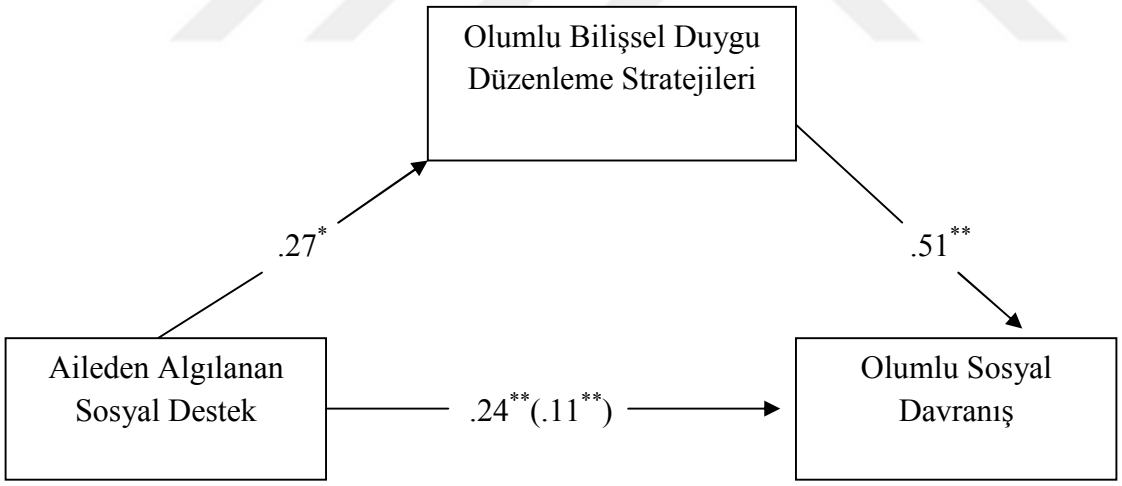
İlk olarak bağımsız değişken ile aracı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki aranmıştır. Aileden algılanan sosyal desteğin olumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerini anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır ($\beta = .27$, $t = 3.70$, $p < .05$). Bunun üzerine diğer ilişkiler incelenmiştir. Hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında yer alan kalınan yerin ergenlerin olumlu sosyal davranışını anlamlı şekilde

yordamadığı bulunmuştur (F [1, 172] = 3.43, $p > .05$). İkinci aşamada analize giren aileden algılanan sosyal desteğin (β = .24, t = 3.24, $p < .05$) ergenlerin olumlu sosyal davranışını anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur (Fdeğişimi [1, 171] = 10.52, $p < .05$). Üçüncü basamakta yer alan olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin de (β = .53, t = 8.17, $p < .05$) ergenlerin olumlu sosyal davranışını anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür (Fdeğişimi [1, 170] = 66.76, $p < .001$). Olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin analize girmesiyle ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişki anlamlılığını kaybetmiştir (β = .11, t = 1.77, $p = .07$) ve bu düşüş sobel testi ile doğrulanmıştır (z = 2.99, $p < .05$). **Şekil 1.1'** de görüldüğü gibi ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasında olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin tam aracı etkisi bulunmaktadır. Yani ergenlerin ailelerinde algıladıkları sosyal destek olumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerini arttırmakta ve ilişkili olarak ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını arttırmaktadır.

Tablo 3.12 *Ergenlerin Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü*

	sd	F	β	t	R^2
Model:					
Bağımlı Değişkenler					
A.Bağımlı Değişken:					
Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme					
1. Aile desteği	1,172	**13.72****	.27	3.70	.07
B.Bağımlı Değişken:					
Olumlu Sosyal Davranış					
1. Aile desteği	1,171	**7.07****	.24	3.24	.07
2. Olumlu DD	1,170	**28.78****	.51	7.96	.33
(Aile Desteği)			.11	1.77	

(** $p < .001$)

Şekil 1.1 Ergenlerin Ailelerinden Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü

3.5.2 Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü

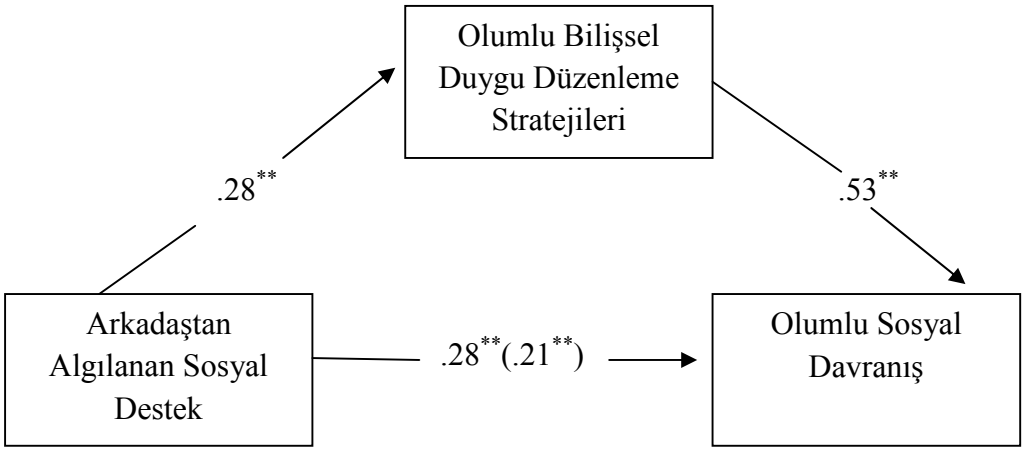
Ergenlerin arkadaşlarında algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Hiyerarşik regresyon sonuçları **Tablo 3.13'** de gösterilmektedir.

İlk olarak bağımsız değişken ile aracı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki aranmıştır. Aileden algılanan sosyal desteğin olumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerini anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır ($\beta = .18$, $t = 2.40$, $p < .05$). Bunun üzerine diğer ilişkiler incelenmiştir. Hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında yer alan kalınan yerin ergenlerin olumlu sosyal davranışını anlamlı şekilde yordamadığı bulunmuştur (F [1, 172] = 3.43, $p > .05$). İkinci aşamada analize giren arkadaştan algılanan sosyal desteğin ($\beta = .28$, $t = 3.72$, $p < .05$) ergenlerin olumlu sosyal davranışını anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur (Fdeğişimi [1, 171] = 13.90, $p < .001$). Üçüncü basamakta yer alan olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin de ($\beta = .53$, $t = 8.54$, $p < .05$) ergenlerin olumlu sosyal davranışını anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür (Fdeğişimi [1, 170] = 72.96, $p < .001$). Olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin analize girmesiyle ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkinin anlamlılığı azalmıştır ($\beta = .21$, $t = 3.31$, $p = .001$) ve bu düşüş sobel testi ile doğrulanmıştır ($z = 3.44$, $p < .05$). **Şekil 2.1'** de görüldüğü gibi ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasında olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin kısmi aracı etkisi bulunmaktadır. Yani ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek olumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerini arttırmakta ve ilişkili olarak ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını arttırmaktadır.

Tablo 3.13 *Ergenlerin Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü*

	sd	F	β	t	R^2
Model:					
Bağımlı Değişkenler					
A.Bağımlı Değişken:					
Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme					
1. Arkadaş desteği	1,172	**5.80***	.28	2.40	.03
B.Bağımlı Değişken:					
Olumlu Sosyal Davranış					
1. Arkadaş desteği	1,171	**8.79****	.28	3.72	.09
2. Olumlu DD	1,170	**32.65****	.53	8.54	.36
(Arkadaş Desteği)			.21	3.31	

(* $p < .01$,** $p < .001$)

Şekil 2.1 Ergenlerin Arkadaşlarından Algıladıkları Sosyal Destek ile Olumlu Sosyal Davranışları Arasındaki İlişkide Olumlu Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü

3.5.3 Aileden Algılanan Sosyal Destek ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü

Ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır ancak Baron ve Kenny'nin (1986) ileri sürdüğü gerekli ölçütleri karşılanmadığından değişkenlerle analizler yapılamamıştır.

3.5.4 Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Olumsuz Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü

Ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır ancak Baron ve Kenny'nin (1986) ileri sürdüğü gerekli ölçütleri karşılanmadığından değişkenlerle analizler yapılamamıştır.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı; korunma altında olan ve ailesi ile yaşayan ergenlerin olumlu sosyal davranış ve davranış problemleri ile ilişkili faktörler açısından karşılaştırılmasıdır. Bu bağlamda ilk olarak ergenlerin akran ilişkilerinde, algıladıkları sosyal destekte, bilişsel duygu düzenleme stratejilerinde ve olumlu sosyal ve davranış problem puanlarında kaldıkları yer ve cinsiyetlerine göre bir fark olup olmadığı incelenmiştir. İkinci olarak ergenlerin olumlu sosyal ve davranış problemlerini yordadığı düşünülen yaş, cinsiyet, kurumda kalma süresi, kurum değişikliği, akran ilişkileri, algıladıkları sosyal destek ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri gibi faktörler incelenmiştir. Son olarak, ergenlerin aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide ergenlerin olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü incelenmiştir. Ek olarak ergenlerin aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri puanları arasındaki ilişkide ergenlerin olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü incelenmiştir.

Bu bağlamda bulgular bölümündeki analiz sonuçları alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

4.1 Değişkenler Açısından Ergenin Kaldığı Yer ve Cinsiyetine Göre Farklılıklar

Bu çalışmada ergenlerin akran ilişkilerinin, bakım tiplerine göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Buna göre ailesi yanında kalan ergenlerin korunma altında olan ergenlere göre arkadaşlarına daha bağlı ve arkadaşlarına karşı kendini açma, sorunlarını arkadaşlarıyla paylaşma konusunda daha açık bir yaklaşım içinde oldukları görülmüştür. Bu bulgu Romanya yurtlarında kalan çocukların akran iletişiminden ve yakınlaşmasından kaçındıklarını gösteren bulguyla paralellik göstermektedir (Goldfarb,

1943). Ergenlerin akran gruplarıyla olan ilişkisinde ailelerinin önemli rol oynadığı göz önünde bulundurunca (Pekel Uludağlı ve Sayıl, 2009; Demir ve ark., 2005) aile eksikliği yaşayan korunma altındaki ergenlerin diğer gruba göre dezavantajlı olduğu aşikardır. Akran ilişkilerini yönetme ve düzenlemede etkili olabileceği için ailenin varlığının ailesi yanında kalanlar için olumlu bir etki sağlamış olabileceği düşünülmektedir. Ek olarak ailesi yanında kalan ergenlerin akranlarıyla olan ilişkilerinin olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu ancak ileri bir çalışmayla mümkün olabilecektir. Çalışmada aynı ergenler akranlarıyla olan ilişkilerinde cinsiyetlerine göre bir farklılık göstermemiştir. Araştırma bulgusundan farklı olarak Delikara (2000) kız çocuklarının erkeklere göre akranlarına daha bağlı olduğunu ifade etmiş ancak bağlılık ve güven ile sadakat alt başlıklarında cinsiyet ve yaş etkileşimine rastlamamıştır.

Arkadaş ve aileden algılanan sosyal destek analiz edildikten sonra ergenlerin algıladıkları sosyal desteğin, bakım tiplerine göre anlamlı bir değişiklik gösterdiği görülmüştür. Buna göre ailesi yanında kalan ergenlerin arkadaşlarından ve ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin korunma altında bulunan ergenlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ailesi yanında kalan çocuk ve ergenlerin kurum bakımında kalanlarla karşılaştırıldığı çalışmada aynı paralelde bulgulara rastlanmıştır (Şimşek ve ark., 2007). Şimşek ve arkadaşlarına (2007) göre koruma altındaki katılımcıların problem davranışları anlamlı olarak daha yüksek iken algıladıkları sosyal destek bu konuda koruyucu faktördür. Korunma altında bulunan ergenlerin yakın çevresiyle iletişimlerin sınırlı olduğu göz ardı edilmemelidir. Birçok ergenin birden fazla kurum değiştirmiş olduğu da düşünülünce hayatlarında sabit ve yoğun iletişim kurabilecekleri kişilerin noksanlığı görülmektedir. Buna bağlı olarak koruma altındaki ergenlerin algıladıkları sosyal desteğin ailesi yanında kalan ergenlere göre daha düşük olması anlaşılırdır. Algılanan sosyal destek yalnızlığın negatif yordayıcı olarak belirlenmişken

(Salimi ve Bozorgpour, 2012) yukarıda açıklandığı gibi korunma altındaki ergenlerin akranlarına daha az bağlı olması da çalışmanın ilgi çekici bir yönü olmaktadır. Aynı zamanda kişilerde duygu odaklı başa çıkma becerilerinin gelişmesinde ebeveyn ve akran sosyal desteği eksikliğinin rolü bilinmektedir (McInnis ve ark., 2015). İleri bulgularda görüleceği üzere olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin korunma altındaki ergenler tarafından daha az kullanılıyor olması kurum bakımının olumsuz etkisiyle örtüşmektedir. Çalışmaya katılan aynı ergenlerin algıladıkları sosyal destekte cinsiyetlerine göre bir farklılık göstermedikleri bulunmuştur. Ülkemizde yürütülen ve korunma altında olanlarla yapılan çalışmada kızların algıladıkları sosyal desteğin erkeklerin algısından daha yüksek bulunması farklı bir sonuç olarak göze çarpmaktadır (Bayoğlu ve Purutçuoğlu, 2010). Üniversite öğrencileri arasında yapılan çalışmada ise algılanan sosyal destek ölçülmüş ve cinsiyete göre değişiklik göstermemiştir (Çeçen, 2008). Çeçen'in (2008) çalışması ergenlerle yapılan çalışmamızla aynı paralelde görünmektedir. Bu bulgunun araştırmaya katılan kız ve erkek ergenlerin sahip oldukları sosyal destek kaynakları arasında derin farklılıkların olmamasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Bulgulara göre ailesi yanında kalan ergenler korunma altındaki ergenlere göre olumsuz durumlar karşısında daha olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri sergilemektedir. Olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerini kullanma konusunda ise ailesi yanında kalan ergenler ile korunma altındaki ergenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ergenlerin kullanmış oldukları bilişsel duygu düzenleme stratejileri için yapılan analizde cinsiyet etkisi de bulunmamıştır. Bu bulgu kurum bakımının 6-18 yaşları arasındaki çocuk ve ergenlerin duygusal ve davranışsal gelişimini olumsuz yönde etkilediğini gösteren çalışmalarla aynı paralelde görünmektedir (Fisher ve ark., 1997; Şimşek ve ark., 2008; Roy ve ark., 2000; Rutter ve

ark., 1999; Vorria ve ark., 1998). Örneğin, Çalıkoğlu (2010) ailesi yanında yaşayan ergenlerin, yurtta yaşayan ergenlere göre problem çözme becerisi konusunda kendilerini daha olumlu algıladıklarını bulmuştur. Aynı zamanda lise öğrencileriyle yürütülen bir çalışmada da genel olarak olumlu stratejilerin olumsuzlara nazaran daha çok kullanıldığı bulunmuştur (Garnefski ve ark., 2001) ve bu sonuçlar da sadece olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinde farklılığın görülmesini destekler niteliktedir. Öte yandan olumlu stratejileri kullanmak için olumsuz yaşam deneyimleri, aile desteği, aile ilişkilerinin işlevselliği, yaşam koşulları, ebeveyn eğitim düzeyleri gibi etkili olabilecek faktörlere (ör.; Boyes ve ark., 2015; Şimşek ve ark., 2008) korunma altındaki bir ergenin sahip olmadığı düşünülünce karşılaştırıldığı grup üyelerine göre farklılık göstermesi olası bir sonuç olarak değerlendirilmiştir. Kullanılan bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin cinsiyet etkisi ile ilgili olarak bulgulardan keskin farklılık göstermemekle beraber bu stratejilerin hem kadınların hem de erkeklerin aşırı üzüntü ve kaygılarında önemli bir rolünün olduğunu saptayan Zlomke ve Hahn (2010) sadece belli stratejilerin kadın ve erkekte farklılaştığını ifade etmişlerdir. Örnek olarak kadınlar düşünceye odaklanma stratejisini erkeklere göre daha fazla kullanırken (Garnefski, Kraaij, Legerstee ve Kommer, 2004; Megreya, Latzman, Al-Attiyah ve Alrashidi, 2016; Nolen-Hoeksema, 1987; Zlomke ve Hahn, 2010), erkeklerin diğerlerini suçlama stratejisini daha fazla kullandığı bulunmuştur (Zlomke ve Hahn, 2010). Ek olarak cinsiyet fark etmeksizin kendini suçlama, düşünceye odaklanma, felaketleştirme ve pozitif yeniden değerlendirme olumsuz duyguların yordayıcıları olarak bulunmuştur (Martin ve Dahlen, 2005). İlginç bir şekilde alan yazına bakıldığında düşünceye odaklanma dışında diğer stratejilerin cinsiyete göre değişme konusunda kültürler arası farklılıklar göstermiş olduğu görülmüştür. Örneğin; diğerlerini suçlama stratejisini Birleşik Devletler ve Fransa gibi batı kültürlerde erkekler daha fazla kullanırken Arap

ülkelerinde bu tür bir cinsiyet etkisine rastlanmamıştır (Martin ve Dahlen, 2005; Megreya ve ark., 2016; Jermann ve ark., 2006; Garnefski ve ark., 2004). Söz konusu araştırmamız bilişsel duygu düzenleme stratejilerini ayrı ayrı incelemediğinden önceki çalışmalar gibi stratejilerin cinsiyete göre kullanımı ile ilgili sonuç elde edilmemiştir. Stratejiler toplam olarak incelendiğinden farklı bir etki yaratmış olabileceği üzerine düşünülmektedir. Garnefski ve arkadaşlarının (2002) çalışma sonuçlarında psikopatolojinin sadece belli bir bilişsel duygu düzenleme stratejisi ile açıklanmayacağı gibi tüm stratejilerin birleşik bir etkisinin olduğu yorumu yapmaları stratejilerin cinsiyet etkisi ile alakalı olmasa da toplam etkisi ile ilgili tutarlı bir yorum olarak görünmektedir. Benzer bir şekilde stratejilerin toplam etkisinin incelendiği başka çalışma da mevcuttur (Garnefski ve ark., 2001). Bu çalışmada da araştırmacılar bilişsel başa çıkma stratejilerinin tek boyutta yer alabileceğini göstermiştir.

Olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerinin ergenlerin cinsiyetine ve kaldığı yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını görmek için yapılan çalışmada ergenlerin kaldıkları yerin ve cinsiyetlerinin söz konusu davranışlarında anlamlı farklılık yaratmadığı görülmüştür. Şimşek ve arkadaşlarının (2008) ülkemizde yapmış oldukları çalışmada aile ve korunma altındaki gruplarla ve davranışlarla ilgili olarak farklı sonuç elde edilmiştir. Aile ile yaşamaya kıyasla kurum bakımının ergenlerde görülen davranış problemi sıklığını ortalama 2.1 ile 4.6 kat arasında arttırdığı saptanmıştır. Konuyla ilgili olarak alan yazında da farklı bulgulara rastlanmaktadır. Korunma altındaki ergenler ile evlatlık alınan yani aile yanında yaşayan ergenlerin karşılaştırılmasıyla yürütülen çalışmalarda ergenlerin psikolojik uyumları hakkında farklı sonuçlar göze çarpmaktadır. Örnek olarak McIntyre ve Keesler (1986) artık aile yanında yaşayan ergenlerin yarısından fazlasının psikolojik sorun yaşadığına dair ibarelerin olduğunu belirtmiştir. Aynı paralelde Miller ve arkadaşları (2000) da evlatlık alınmış ve aile yanında yaşayan

ergenlerin korunma altında bulunan akranlarına nazaran daha fazla problem yaşadıklarını saptamışlardır. Oysa Nowacki ve Schoelmerich (2010) ise evlatlık alınmış yani kurum bakımında olmayan ergenlerin diğer ergenlere göre uygun denilebilecek kadar psikolojik uyum içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Roy ve arkadaşları (2000) da kurum bakımındaki grubun karşılaştırıldıkları ailesi yanında olan kontrol grubuna ve evlatlık alınan gruba göre daha yüksek düzeylerde hiperaktivite / dikkat eksikliği (ve asosyallikte olası artış) gösterdiklerini bulmuşlardır. Araştırmanın cinsiyet ile ilgili bulgusunda ergenlerin davranışlarının cinsiyetlerine göre de değişmediği yukarıda belirtilmiştir. Davranış problemlerinin görülme sıklığının korunma altında ve ailesi yanında olan ergenlerin yaş ve cinsiyetine göre farklılık göstermediği ve benzer olduğu sonucu araştırmanın cinsiyetle ilgili bulgusunu destekler niteliktedir (Şimşek ve ark., 2008). Yine aynı çalışmada davranış problemlerin görülmesinde cinsiyet farkının olup olmadığı ile ilgili olarak farklı bildirim kanallarından farklı sonuçlar elde edilmiştir. Örnek olarak öğretmenlerin bildirimine göre davranış problemi erkeklerde kızlara göre anlamlı olarak daha yüksek görülürken söz konusu araştırmamızda olduğu gibi ergenlerin bildirimine dayalı sonuçlarda davranış problemlerinin görülme sıklığında hem korunma altında hem de ailesi yanında olan ergenler arasında cinsiyete göre farklılık bulunmamıştır.

Geçmiş çalışmalar ışığında olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerinin ergenlerin kaldıkları yere ve cinsiyetine göre değişiklik gösterdiği ve göstermediği bulgular bulunmaktadır. Mevcut çalışmada da anlamlı bir farklılık beklenirken gruplar arasında değişikliğin olmaması şaşırtıcı bir sonuç olmuştur ve bu sonuç şu şekilde açıklanabilir. Ergenlerin davranışları üzerinde farklı faktörlerin etkili olabileceği unutulmamalıdır. Aile içi çatışma düzeyi, kişilik sistemi, rol modellerin ergenlerin kendi hakkındaki fikirleri etkilemesi (Siyez ve Aysan, 2007), ergenlerin öğretmenlerinden /

ebeveynlerinden algıladıkları duygusal istismar (Şimşek ve Önder, 2011) veya psikolojik sağlamlık (Gizir, 2016) gibi faktörlerin ergenlerin davranışlarını etkileyebileceği geçmiş araştırmalarca desteklenmiştir. Bahsedilen örneklerin yordayıcı gücünün çalışma sonuçlarını etkilemiş olabileceği üzerine gelecek çalışmalarda benzer değişkenlerin ölçülmesi düşünülebilir.

Genel olarak değişkenler açısından bulgular değerlendirildiğinde neredeyse tüm başlıklarda korunma altında bulunan ergenler dezavantajlı durumda görülmüştür. Giriş bölümünde detaylı bahsedildiği gibi sosyal destek sistemi, kişilerarası ilişkiler, problem çözme becerileri ve benzer etkenler ergenlerin davranışsal ve duygusal gelişimleri üzerinde etkili olabilmektedir. Sınırlı birebir rehberlik, aile üyeleriyle sınırlı iletişim, bazı çocukların yaşamına eşlik eden patolojik süreç, kurumsal sistemin fiziki ve psikolojik etkisi gibi etkenler göz önünde bulundurulunca korunma altındaki ergenlerin değişkenler açısından düşük puanlar elde etmesi beklendik bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı bebeklik dönemindeki uyaran etkisi gibi ergenlik döneminin de onu gelişimine uygun yönetecek ve/veya destek verecek dışsal güçlere ihtiyacı vardır. Aile üyelerinden sadece biriyle görüşmek bile ergenlerin yaşamında önemli iken görüşecek hiç kimsesi olmayan ergenlerin dezavantajlı duruma düşmesi müdahale edilmesi gereken bir gidişat olarak gözlenmektedir.

4.2 Değişkenler Arası İlişkiler

Bu çalışmada ergenlerin akran ilişkilerinin, algıladıkları sosyal desteğin ve bilişsel duygu düzenleme becerilerinin olumlu sosyal davranışları ve davranış problemleri ile ilişkili olabileceği varsayımı üzerine korelasyon analizi yapılmıştır. Korunma altındaki ergenler ve ailesi yanında kalan ergenler için iki ayrı korelasyon analizi yapılmıştır. Korunma altındaki ergenlerle ilgili bulgulara göre olumlu sosyal davranışlar; algılanan sosyal destek alt boyutlarıyla (aile ve arkadaş), davranış

problemleriyle ve olumlu bilişsel duygu düzenleme becerileriyle ilişkilidir. Öte yandan davranış problemleri; ergenlerin olumlu sosyal davranışları ve akran ilişkisi alt boyutuyla (bağlılık) ilişkilidir. Olumlu sosyal davranışın algılanan sosyal destekle pozitif ilişkisine benzer olarak kurum çocuklarıyla çalışan Şimşek ve arkadaşları (2008) çalışmalarında çocuğun aile, akraba ya da yakınlarından biriyle sürekli ve yeterli iletişimini çocuğun psikopatoloji riskini azaltan bir faktör olarak tanımlamış olmaları araştırma bulgusunun alan yazınla tutarlı olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda aynı çalışmada Şimşek ve arkadaşları (2008) çocuk- aile / akraba / yakınları arasında düzenli iletişimin olmasının, okul-kurum ilişkisinin olmasının, çocuğun okul etkinliklerine katılmasının, bakım verenin destekleyici yaklaşımının ve yeterlik düzeyinin yüksekliğinin sorun davranış puanını ortalama 4.1–20.8 arasında azaltan koruyucu faktörler olarak açıklamışlardır. Ek olarak; algılanan sosyal destek ve ebeveyn veya akrabalarla düzenli iletişimin, çocukların duygusal ve davranışsal problemlerine karşı koruyucu faktör olduğunun saptanmış olması söz konusu araştırma bulgusuyla paralellik göstermektedir (Şimşek ve ark., 2007).

Tablo 3.6'da görüldüğü gibi korunma altındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışları, davranış problemleri ile olumsuz yönde ilişkilidir ve aynı ergenlerin davranış problemleri, akran ilişkileri bağlılık alt boyutuyla ve olumlu sosyal davranışları ile olumsuz yönde ilişkilidir. Ailesi yanında kalan ergenlerle ilgili bulgulara göre olumlu sosyal davranışlar; algılanan sosyal destek alt boyutuyla (arkadaş), davranış problemleriyle ve olumlu bilişsel duygu düzenleme becerileriyle ilişkilidir. Öte yandan davranış problemleri; ergenlerin olumlu sosyal davranışları, olumsuz bilişsel duygu düzenleme becerileri ve algılanan sosyal destek alt boyutuyla (arkadaş) ilişkilidir (Bkz. **Tablo 3.7**). Bu bulgular alan yazınla paralellik göstermektedir (McInnis ve ark., 2015; Ramsden ve Hubbard, 2002). McInnis ve arkadaşları (2015) ebeveyn ve akran sosyal

desteğinin kişide problem odaklı başa çıkma davranışını geliştirdiği ve bu başa çıkma davranışı ile ilişkili olarak kişide daha az depresif semptomların gözlendiğini belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde olumsuz duygulara kabul edici yaklaşan aile ortamının bu ortamda yetişen çocukların yüksek düzeydeki duygu düzenleme becerileri ile ilişkili olması ve yine bu ortamın çocukların düşük düzeydeki saldırgan davranışları ile ilişkili bulunmuş olması (Ramsden ve Hubbard, 2002) çocuğun yaşadığı yerin önemi hakkında tutarlı bulgular sunmaktadır.

Korunma altında olan ergenlerin akran ilişkileri ile davranış problemleri arasındaki olumsuz ilişki ile alakalı olarak ise Hirsch'in (1969) belirttiği gibi geleneksel akranları ile yakınlığı olan ve kendini onlara bağlı hisseden ergenlerin sapmaya (suça) daha az yöneldikleri bulunmuştur (Delikara, 2000). Bu bulgu da araştırma bulgusu ile tutarlı görünmektedir.

Tablo 3.7'de görüldüğü gibi ailesi yanında bulunan ergenlerin olumlu sosyal davranışları, davranış problemleri ile olumsuz yönde ilişkilidir ve aynı ergenlerin davranış problemleri, arkadaşlarından algıladıkları sosyal destekle ve olumlu sosyal davranışları ile olumsuz yönde ilişkilidir. Davranış problemleri ile olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasındaki pozitif ilişki alan yazınla tutarlı görünmektedir (Martins ve ark., 2016; Garnefski ve ark., 2001). Daha az işlevsel olan stratejilerin bazen psikolojik semptomları yordadığını ancak daha fazla işlevsel olmayan stratejilerin daha istikrarlı bir şekilde psikopatolojiyle ilişkili olduğunun desteklenmiş olması (Martins ve ark., 2016) söz konusu çalışma açısından önem arz etmektedir. Aynı doğrultuda olmak üzere Garnefski ve arkadaşları (2001) da bilişsel başa çıkma stratejilerinin, olumsuz yaşam olayları ile depresyon ve kaygı bozukluğu belirtileri arasındaki ilişkide önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Yetiştirme yurdunda daha uzun kalmanın daha zayıf duygu düzenleme becerisine sahip olma ile ilişkili bulunması ve

kurum bakımındaki çocukların yarısından fazlasının psikiyatrik rahatsızlığının olduğunun görülmesi (Tottenham ve ark., 2010), kurum bakımında olan ve olmayan çocukların kaygı yaşamalarına rağmen kurum bakımındaki çocukların daha yoğun korku yaşadıklarının belirtilmesi (Stevenson, 1952) araştırma sonuçlarıyla aynı doğrultuda bulgular sunmaktadır. Aynı zamanda işlevsel bilişsel strateji kullanımı daha düşük depresyon ve dürtüsellik puanlarıyla ilişkili iken işlevsel olmayan bilişsel strateji kullanımının da daha yüksek depresyon ve dürtüsellik puanlarıyla ilişkili bulunması önceki çalışmalarla aynı tutarlılığı göstermektedir (d'Acremont ve Linden 2007). Bilişsel stratejilerin bazı semptomlarla ilişkili olduğu görülmüş olsa da hangi stratejinin ne boyutta depresif semptomlarla ilişkili olduğu konusunda farklılık bulunmamıştır (Garnefski ve ark., 2004). Garnefski ve Kraaij (2006) klinik örneklemin kendini suçlama, düşünceye odaklanma ve felaketleştirme stratejilerinden çalıştıkları diğer dört gruba göre anlamlı bir şekilde daha yüksek puanlar aldığını elde etmişlerdir. Ek olarak işlevsel ve işlevsel olmayan stratejiler arasında ayrım yapılmış olmasına rağmen bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin bazı koşullarda uygun ve diğer koşullarda uygun olmayabileceği notu da önemle belirtilmektedir (d'Acremont ve Linden 2007). Örnek olarak Tedeschi (1999) düşünceye odaklanma ve kendini suçlamanın bir travmadan sonra faydalı olabileceğini tartışmıştır.

Beş işlevsel stratejinin olumlu (pozitif) duygulanım ile pozitif ilişkili ve olumsuz (negatif) duygulanım ile negatif ilişkili olduğu bulgusuna ulaşan Megreya ve arkadaşları (2016), bu ilişkilerin çalışmış oldukları dört Arap ülkesinde de güçlü olduğunu eklemişlerdir. Alan yazındaki başka çalışmaların da bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin bazı patolojik belirtilerle ilişkili olduğunu elde etmiş olması araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Aynı paralelde; düşünceye odaklanma, kendini suçlama ve felaketleştirme daha çok depresyon ve kaygı belirtileri ile ilişkili olarak

bulunmuşken, pozitif yeniden değerlendirme daha az semptomla ilişkili bulunmuştur (Garnefski ve ark., 2001; Garnefski ve Kraaij, 2006a; Garnefski ve Kraaij, 2006b). Klinik ve klinik olmayan iki grubun karşılaştırılmasında kendini suçlama, felaketleştirme ve pozitif yeniden değerlendirmenin iki grup arasında en önemli ayırıcı stratejiler olduğu belirtilirken, klinik grubun kendini suçlama, düşünceye odaklanma ve felaketleştirmede daha önceki çalışmalarda olduğu gibi (ör.; Nolen-Hoeksema ve ark., 1997) daha yüksek puan aldığı ve pozitif yeniden değerlendirmede klinik olmayan gruba göre daha düşük puan aldığı rapor edilmiştir (Garnefski ve ark., 2002). Aynı zamanda bu sonuçlardan yola çıkarak bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin önleme ve müdahale çalışmalarında önemli hedefler olabileceği not edilmiştir. Bahsedilen tüm çalışmalar araştırma bulgusundaki gibi bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile davranış problemleri ve olumlu sosyal davranış arasındaki ilişkileri destekler niteliktedir. Değişkenler arası ilişkilere bakıldığı zaman olumlu ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasında pozitif ilişki olduğu görülmektedir. Bu bulgu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin bazı durumlarda ikiye ayrılarak (daha işlevsel ve daha az işlevsel) incelenebileceği gibi bazı durumlarda da tek bir boyut olarak incelenebileceği yorumunu hatırlatmaktadır (Garnefski ve ark., 2001). Öyle ki stratejilerin işlevsellik açısından koşullara göre değişiklik gösterebileceği (d'Acremont ve Linden, 2007) ifadesi de stratejiler hakkında keskin sınırlar koymak için engelleyicidir. Örneğin; psikopatolojinin tek bir duygu düzenleme stratejisinden ziyade birden fazla stratejinin toplu etkisiyle açıklanabileceği (Garnefski ve ark., 2002) stratejiler arasındaki ilişki hakkında bilgi sunmaktadır. Ek olarak belirtilmelidir ki söz konusu araştırmada olumlu ve olumsuz olarak ayrılan stratejiler başka çalışmalarda işlevsel / işlevsel olmayan veya daha işlevsel / daha az işlevsel bilişsel duygu

düzenleme stratejileri olarak yorumlanmıştır (Garnefski ve Kraaij, 2006a; Garnefski ve Kraaij, 2006b).

4.3 Ergenlerin Olumlu Sosyal ve Davranış Problemlerini Yordayan Faktörler

Ergenlerin olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerini yordayan faktörleri belirlemek amacıyla iki grup için ayrı ayrı hiyerarşik regresyon analizleri uygulanmıştır.

Analizin bulgularına göre korunma altındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek (olumlu yönde) ve olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (olumlu yönde) yordadığı bulunmuştur. Korunma altındaki ergenlerin davranış problemlerini ise arkadaşlarından algıladıkları sosyal desteğin (olumlu yönde), olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (olumsuz yönde) ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (olumlu yönde) yordadığı görülmüştür.

Bulgularla tutarlı olarak arkadaşlarından baskı görerek problemli davranışlar sergileyen ergenlerin söz konusu davranışları içselleştirme eğilimlerinin yüksek olduğu görülmüştür (Siyez ve Aysan, 2007). Evden kaçma davranışı sergileyen ergenlerin arkadaşlarının da yüksek oranda aynı davranışı sergilemesi yine akran ilişkileri ile sosyal davranışlar arasındaki ilişki hakkında tutarlı bulgu görünmektedir (Zengin, 2013). Yine bulgularla aynı paralelde olan başka çalışmalar da göze çarpmaktadır. Lisans öğrencileri ile yapılan çalışmada Aldao ve Hoeksema (2010) da olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerin işlevsel olanlara nazaran psikopatoloji ile daha güçlü ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Öyle ki işlevsel olan stratejilere kıyasla işlevsel olmayanları kullanmanın psikopatolojide daha merkezi bir role sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Destek gören korunma altındaki ergenlerin kendilerini iyi hissederek yıpratıcı davranışlardan uzak duruyor olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin problem çözme becerileriyle ilişkili olabileceği

alan yazında belirtilmektedir. Bu yol ile ergenlerde olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerinin yordandığı düşünülmektedir.

Ailesi yanında bulunan ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını olumlu (olumlu yönde) ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (olumsuz yönde) yordadığı bulunmuştur. Ailesi yanında bulunan ergenlerin davranış problemlerini ise arkadaşlardan algılanan sosyal destek (olumsuz yönde) ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin (olumlu yönde) yordadığı görülmüştür. Örnek olarak aile ilişkilerinde olumsuzluk yaşayan ergenlerin riskli davranışlarda bulunan akranlarıyla iletişimini arttırdığı görülmektedir (Yılmaz, 2000).

Toplam olarak değerlendirildiğinde cinsiyet fark etmeksizin kendini suçlama, düşünceye odaklanma, felaketleştirme ve pozitif yeniden değerlendirmenin olumsuz duyguların yordayıcıları olarak bulunmuş olması da araştırma bulgularını destekler niteliktedir (Martin ve Dahlen, 2005). Örnek olarak stresin; düşünceye odaklanma, düşük pozitif yeniden değerlendirme ve kendini suçlama ile yordandığı bulunmuştur. Dört olumsuz baş etme stratejisinin dört olumsuz duygu (ör.; depresyon, kaygı, stres ve kızgınlık) ile ilişkili bulunması, bilişsel duygu düzenleme ölçeğinin olumsuz baş etme stratejilerinin ölçümünde geçerliliğini ve stresin yordanmasındaki önemini desteklemiştir ve bu destek araştırmamızın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Baş etme teorisi de işlevsel olmayan stratejileri kullanan kişilerin işlevsel bilişsel baş etme stratejileri kullananlara göre daha büyük stres deneyimlediklerini ifade etmişlerdir (Martin ve Dahlen, 2005). Klinik ve klinik olmayan iki grubun karşılaştırılmasında da diğer stratejiler ve bazı değişkenler kontrol edildiğinde sadece üç bilişsel duygu düzenleme stratejisinin klinik grup üyelerinin yordanmasında anlamlı katkıları görülmüştür ve bu gruptakilerin daha yüksek kendini suçlama ile felaketleştirme

stratejilerini ve daha düşük pozitif yeniden değerlendirme stratejisini kullandıkları ifade edilmiştir (Garnefski ve ark., 2002).

4.4 Aracı Analizlerin Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu araştırmada dört farklı aracı model test edilmiştir. İlk olarak, ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir. İkinci olarak ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı analiz edilmiştir. Üçüncü olarak, ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir. Dördüncü ve son olarak ise ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir. Bulgulara göre, ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide ergenlerin olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin tam aracı etkisi bulunmuştur. İkinci olarak; ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide ergenlerin olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin kısmi aracı etkisi bulunmuştur. Ancak, ergenlerin aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü gerekli ölçütler karşılanmadığından analiz edilememiştir.

İlk olarak arkadaştan algılanan sosyal destek ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişkiye bakıldığında alan yazında bazı bulgular yer almaktadır. Algılanan sosyal desteğin aile ve arkadaştan algılanan desteği de içerdiği düşünülünce Eisenberg

ve arkadaşlarının (2006) iyi akran ilişkilerine sahip ergenlerin daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediklerini belirtmiş olmaları akran desteği ve olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki hakkında tutarlı sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Jessor ve Jessor (1977) Problem Davranış Teorisi'nde algılanan sosyal desteğin problem davranışlara karşı koruyucu faktör olduğunu belirtmişlerdir (akt., Siyez ve Aysan, 2007). Sosyal kaynakların kişinin iyi olma hali ile ilişkili olabileceği Ana Etki Modeli ile açıklanmıştır (Cohen ve Wills, 1985). Benzer bir şekilde akrabalardan, toplumdan ve yetişkinlerden algılanan sosyal desteğin duygusal iyi olma hali ile pozitif ilişkili olduğunun saptanması (Caserta ve ark., 2017) konuyla ilgili önemli ve tutarlı bulgulardır. Algılanan sosyal desteğe ek olarak olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki hakkında da geçmiş çalışmalardan bulgular elde edilmiştir. Daha işlevsel stratejilerin daha düşük depresyon ve dürtüsellik puanları ile ilişkili olması (d'Acremont ve Linden, 2007) söz konusu ilişki için önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir şekilde pozitif yeniden değerlendirme stratejisi de daha az semptomla ilişkili bulunmuştur (Garnefski ve ark., 2001; Garnefski ve Kraaij, 2006a; Garnefski ve Kraaij, 2006b). Ek olarak, olumsuz duygulara kabul edici yaklaşan ailelerin bu yaklaşımları ergenlerde yüksek düzeyde duygu düzenleme becerileri ve düşük düzeyde saldırgan davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır (Ramsden ve Hubbard, 2002). Son olarak ebeveyn ve akran sosyal desteği kişide problem odaklı başa çıkma davranışları (problem çözme, bilişsel yeniden yapılanma, avuntu, mizah ve sosyal destek arayışı) geliştirmiş ve bu başa çıkma davranışları ile ilişkili olarak kişide daha az depresif semptomlar gözlenmiştir (McInnis ve ark., 2015). Bu bulgu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin algılanan sosyal destek ile olumlu sosyal davranış arasında aracı role sahip olmasıyla ilgili araştırma bulgusuyla tutarlılık göstermektedir. Sonuç olarak alan yazınla tutarlı olarak aileden ve arkadaştan

algılanan sosyal destek ergenlerin davranışsal ve duygusal gelişimleri ile olumlu bir şekilde ilişkilendirilmektedir. Bu desteğe ek olarak olumsuz yaşam deneyimlerine olumlu bilişsel duygu düzenleme becerileri ile karşılık verebilen ergenlerin sosyal hayatlarında kabul edilebilir davranışlar sergilemesi beklendik bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5 Güçlülükler, Kısıtlılıklar ve Gelecek Çalışmalara Öneriler

Bu araştırmada kalınan yere göre ergenlerin duygusal, sosyal ve davranışsal gelişimleri incelenmiştir. Bulgular ergenlerin akran ilişkilerinde, algıladıkları sosyal destekte ve olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinde kalınan yerin önemini göstermiştir. Ancak bulgular değerlendirilirken araştırmanın sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Öncelikle bu araştırmanın enlemesine kesitsel (cross sectional) yöntemle incelenmiş olması sebebiyle yalnızca ilişkilerden söz etmek mümkündür ve gelecek araştırmalarda nedenselliğin öngörüldüğü boylamsal yöntemler kullanılmalıdır.

Çalışmanın verilerinin sadece bir şehirde yaşayan sınırlı sayıda ergenden elde edilmiş olması sonuçların genellenebilirliği açısından kısıtlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye genelinde daha fazla ergenin araştırmaya dahil edileceği geniş kapsamlı çalışmalarla daha güvenilir ve genellenebilir sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir. Araştırmanın öz bildirime dayalı olması ergenlerin kendileri hakkında bilgi verirken objektif cevap vermemelerine yol açmış olabilir. Bu sebeple gelecek çalışmalarda ergenlerin sosyal davranışlarının daha objektif yöntemlerle ölçülmesinin ve tek kaynaktan veri toplama kaynaklı yanlılığın ortadan kaldırılmasının gerektiği düşünülmektedir. Örneğin; korunma altındakiler için bakım personellerinin bildirimi veya ailesi yanında olanlar için anne veya baba bildiriminin dahil edilmesi gelecek çalışmaların daha objektif olmasını sağlayabilecektir.

Yukarıda anlatılan sınırlılıklara rağmen bu araştırmanın güçlü yanları da bulunmaktadır. Öncelikle korunma altında bulunan ergenlere yönelik yapılan bu çalışma hassas bir konu olması özelliğiyle güçlü görünmektedir. İkinci olarak ise katılımcıların yaş aralığının mevcut araştırmayı güçlü kılan başka bir özellik olduğu düşünülmektedir. Çünkü alan yazında benzer alanlarda ergenlik dönemine denk gelen çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüştür.

Özetle, araştırma bulguları göz önüne alındığında bu çalışmada korunma altında bulunan ergenlerin sosyal destek mekanizmalarının ailesi yanında kalanlara göre zayıf kaldığı görülmektedir. Ergenlerin gösterdikleri olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerinde algıladıkları sosyal desteğin çok önemli bir role sahip olduğu ve korunma altında bulunan ergenlerin ne yazık ki bu anlamda dezavantajlı durumda oldukları görülmektedir. Korunma altındaki ergenlerin algılanan sosyal destek konusunda anlamlı bir farklılık göstermiş olmaları bu ihtiyacın onlarda daha fazla olduğunu göstermektedir. Kurum bakımının ergenlerde bu anlamda bir yoksunluk yarattığı görülmekte ve telafi edilmesi zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir şekilde olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin de ergenlerin davranışları üzerinde önemli role sahip olduğu ve korunma altındaki ergenlerin bu anlamda da farklılaştığı görülmektedir. Kurum bakımının karşılayamadığı bu ihtiyaçların çıktısı olumsuz davranışlar ve/veya patolojik sonuçlar olarak karşımıza çıkabileceği düşünülmelidir.

Bu çalışmanın hem ülkemizdeki sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması hem de uygun zamanda uygun müdahale edilebilmesi için destekleyici bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Her şeyden önce kurum bakımına alternatif sosyal politikaların geliştirilmesi söz konusu ergenlerin iyi olma halleri için birincil hedefler arasında olmalıdır. Kurum bakımına alınmanın önlenmesi için çalışmaların yapılması

ilk adımlar arasında yer almalıdır. Unutulmamalıdır ki ailelerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi, ergenlerin korunma altına alınma sebeplerinin tanımlanarak yok edilmesi / azaltılması sosyal devletin sorumlulukları arasındadır. Ancak mevcut sistemde korunma altında bulunan ergenler de unutulmamalıdır. Ayrıntılı olarak açıklanacaksa; en azından kurum bakımına alternatif oluşturulana kadar korunma altında bulunan ergenlerin bu süreçlerini gelişimlerine olumlu etki edecek şekilde geçirmeleri için iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu anlamda kurumda çalışan personellerin rolü büyüktür. Ergenlerin ihtiyaçlarını karşılamak, eksik yanlarını desteklemek (örneğin istikrarlı ilişki içinde olmak) hem olumlu sosyal davranışları hem de duygu düzenleme becerileri için önemli olabilmektedir. Görevli personellerden bu nitelikleri beklemenin yanında aynı kişilerin yıpranma payı da göz önünde bulundurulmalı ve bu yönde de iyileştirmeler yapılmalıdır. Çünkü ancak psikolojik olarak hazır olan bireyler başka bireylere destek sağlayabilirler. Çalışan personellerin iş yükleri ve yürüttükleri resmi işlemler mesleki çalışmaların önüne geçmemelidir. Ayrıca zaten hassas bir grupla çalışan kesimin psikolojik olarak destek almaya ve mesleki olarak yetersiz kalıp süpervizyona ihtiyaç duyabilecekleri unutulmamalıdır. Bu yönde iyileştirmelerin yapılmasının ergenlerle mesleki çalışmaların sağlıklı yürütülmesi açısından olumlu katkıları olacağı düşünülmektedir. Yukarıda bahsedilen bu öneriye yol açması için öncelikle bu tür kurumlarda çalışan personellerin iş doyumu ile ilgili çalışmaların da yürütülmesinin katkısının olabileceği düşünülmektedir.

Ergenlerin korunma altına alınarak kurum bakımına yerleştirilmeden önce bazı adımların atılmasının önemli olduğundan yukarıda bahsedilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgularda görüldüğü üzere algılanan sosyal destek ve bilişsel duygu düzenleme becerileri ergenlerin davranışları üzerinde önemli etkiler göstermektedir. Disiplinler arası çalışmaların önemi göz önünde bulundurularak ergenlerin problem çözme

becerileri ile duyguları tanımak, yönetmek ve onları ifade etmek gibi beceriler kazandırmak okuldaki eğitim sistemine dahil edilmesi gereken önleyici adımlar arasında yer almaktadır. Çalışmanın alan yazına katkı sağlayacak farklı bir bulgusu ise ergenlerin algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide ergenlerin olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin kısmi aracı etkisinin bulunmasıdır. Bu bulgunun özellikle kurum bakımında yıpratıcı davranışlar sergileyen gruplar açısından işlevsel olabileceği düşünülmektedir. Tıpkı okullarda verilmesi öngörülen duygu ilişkili programlar gibi korunma altındakiler için de benzer programlar oluşturulmalıdır. Bazı hizmet modellerinde uygulanan grup ve bireysel çalışma programları bilinmektedir. Aile çalışmaları ile senkronize olmak koşuluyla bu programlara olumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerini destekleyici etkinlikler eklenerek ergenlerdeki olumlu sosyal davranışlarının geliştirilebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda ailelerin çocuklarının gelişimlerine uygun olarak nasıl destek olabilecekleri ve/veya destek olduklarını nasıl gösterebilecekleri konusunda kamuoyu ve medya çalışmalarını arttırmanın da önleyici olabileceği düşünülmektedir. Özellikle akran ilişkilerinin ergenlerin gelişimlerinde merkezi bir rol oynadığı düşünülecek olursa akran ilişkilerini takip etme, bu süreçleri yönetme konusunda destek olma ve olumlu yönlendirmede bulunma gibi konular da aile çalışmalarının başında gelmelidir. En önemlisi bu hizmetlerden her kesimin yararlanabilmesi için ilgili uzmanların eğiteceği ekiplerin farklı bölgelerde ücretsiz eğitimler düzenleyerek broşürler, etkinlikler ve benzeri araçlarla desteklemelidir.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı korunma altında olan ve ailesi ile yaşayan ergenlerin olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerini merkeze alarak akran ilişkileri, algıladıkları sosyal destek mekanizmaları ve bilişsel duygu düzenleme becerileri üzerinden karşılaştırmalar yapmaktır. Araştırma sadece Diyarbakır örneklemi ile yürütülmüştür. Katılımcılar Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından korunma altına alınmış 79 ve ailesi ile yaşayan 95 ergenden oluşmaktadır. Ergenlerin arkadaşlarıyla ilgili duygu ve düşünceleri Akran İlişkileri Ölçeği ile ailelerinden ve akranlarından algıladıkları sosyal destek Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile duygu düzenleme becerileri Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği ile olumlu sosyal davranış ve davranış problemleri de Güçler ve Güçlükler Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Değişkenler açısından ergenlerin kaldıkları yer ve cinsiyet farklılıklarını değerlendirmek amacıyla MANOVA kullanılmıştır. Bulgulara göre akran ilişkileri bağlılık ve kendini açma alt boyutunda, algılanan sosyal destekte ve bilişsel duygu düzenleme ölçeğinde kalınan yere göre anlamlı düzeyde farklılıklar elde edilmiştir. Ergenlerin olumlu sosyal davranış ve davranış problemlerini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla korunma altında bulunan ve ailesi yanında kalan ergenlere ayrı ayrı hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Bulgulara göre korunma altındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışını arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ve olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri yordamaktadır. Korunma altındaki ergenlerin davranış problemlerini ise arkadaştan algılanan sosyal destek, olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri anlamlı şekilde yordamaktadır. Öte yandan ailesi yanında kalan ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını olumlu ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri yordamaktadır. Yine ailesi yanında kalan ergenlerin davranış problemlerini arkadaştan algılanan sosyal destek ve olumsuz bilişsel

duygu düzenleme stratejileri anlamlı şekilde yordamaktadır. Son olarak, ergenlerin aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek ile davranışları arasındaki ilişkide ergenlerin olumlu ve olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü incelenmiştir. Aracı analizler sonucunda ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin tam aracı etkisi bulunmuştur. Ek olarak ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile olumlu sosyal davranışları arasındaki ilişkide olumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin kısmi aracı etkisi bulunmuştur. Ergenlerin aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal destek ile davranış problemleri arasındaki ilişkide olumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü gerekli ölçütler karşılanmadığından analiz edilememiştir. Araştırmanın bulguları alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Korunma altındaki ergenler, akran ilişkileri, algılanan sosyal destek, bilişsel duygu düzenleme stratejileri, olumlu sosyal davranış ve davranış problemleri

ABSTRACT

The aim of the present study was to compare adolescents who are reared in orphanages and those living with their families in terms of perceived social support, peer relationship, cognitive emotion regulation skills, prosocial and problem behaviors. Participants were 79 adolescents taken under protection and 95 adolescents raised by their own family in Diyarbakır. A socio-demographic form, Peer Relationship Scale, Multidimensional Scale of Perceived Social Support, Cognitive Emotion Regulation Questionnaire and Strengths and Difficulties Questionnaire were used for data collection. Scales were filled by adolescents and socio-demographic forms of institution group were filled by the help of social service workers. MANOVA analyses were used in order to assess living place and sex differences in terms of study variables. According to the results, two groups showed significant differences in peer relationship / dependence, peer relationship / self-disclosure, perceived social support and cognitive emotion regulation questionnaire. Hierarchical regression analyses were conducted to examine the predictors of prosocial and problem behaviors of adolescents. The results revealed that perceived peer support and adaptive cognitive emotion regulation strategies predict prosocial behaviors of adolescents under protection. On the other hand; perceived peer support, adaptive and maladaptive cognitive emotion regulation strategies predict problem behaviors of adolescents under protection. Adaptive and maladaptive cognitive emotion regulation strategies predict prosocial behaviors of adolescents living with their families. On the other hand, perceived peer support and maladaptive cognitive emotion regulation strategies predict problem behaviors of adolescents living with their families. Then, mediating roles of adaptive cognitive emotion regulation strategies between adolescents' perceived family / peer support and their prosocial behaviors were examined. According to the results, the relation between

adolescents' perceived peer support and their prosocial behaviors was partially mediated by adaptive cognitive emotion regulation strategies. In addition, the relation between adolescents' perceived family support and their prosocial behaviors was fully mediated by adaptive cognitive emotion regulation strategies. However, mediating roles of maladaptive cognitive emotion regulation strategies between adolescents' perceived family / peer support and their problem behaviors were not analyzed because requirements for mediation analyses were not met. Findings were discussed in the scope of literature.

Keywords: Protection, peer relationships, perceived social support, cognitive emotion regulation strategies, prosocial behaviors and problem behaviors

KAYNAKÇA

Ahmad, A., ve Mohamad, K. (1996). The socioemotional development orphans in orphanages and traditional foster care in Iraqi Kurdistan. *Child Abuse & Neglect, 20*(12), 1161-1173.

Ahmad, A., Qahar, J., Siddiq, A., Majeed, A., Rasheed, J., Jabar, F., ve L. von Knorring, A. (2005). A 2-year follow-up of orphans' competence, socioemotional problems and post-traumatic stres symptomps in traditional foster care and orphanages in Iraqi Kurdistan. *Health & Development, 31*(2), 203-215.

Akers, R. L. (1998). *Social learning and social structure.* New Jersey.

Aldao, A. ve Nolen-Hoeksema, S. (2010). Specificity of cognitive emotion regulation strategies: a transdiagnostic examination. *Behaviour Research and Therapy,* 48, 974-983.

Baron, R. M., ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinctionin social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, *51*(6), 1173-1182.

Bayoğlu, A. S. ve Purutçuoğlu, E. (2010). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları. *Kriz Dergisi, 18*(1), 27-39.

Bayraktar, F., Kındap, Y., Kumru, A. ve Sayıl, M. (2010). Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ölçeğinin ergen örnekleminde psikometrik açıdan incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları, 13*(26), 1-13.

Berument, S. K. (2013). Environmental enrichmentand caregiver training to support the development of birth to 6-year-olds in turkish orphanages. *Infant Mental Health Journal*, *34*(3), 189-201.

Bilgin, Ö. (2015). *Cinsel istismar mağduru çocukların psiko-sosyal durumlarının istismara ait özellikler açısından tanımlanması,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Biringen, Z., ve Robinson, J. (1991). Emotional availability in mother-child interactions: A reconceptualization for research. *Americanjournal of Orthopsychiatry*, *61*(2), 258.

Boyes, M. E., Hasking, P. A. ve Martin, G. (2015). Adverse life experience and psychological distress in adolescence: moderating and mediating effects of emotion regulation and rumination. *Stress and Health*, 32, 402-410.

Browne, K. D. ve Lynch, A. (1999). The experiences of children in public care. *Child Abuse Review,* 8, 353-359.

Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörü ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Bandura, A. ve Zimbardo, P. G. (2000). Prosocial foundations of children's academic achievement. *Amerikan Psychological Society, 11*(4).

Caprara, G. V., Kanacri, B. P. L., Zuffiano, A., Gerbino, M. ve Pastorelli, C. (2015). Why and how to promote adolescents' prosocial behaviors: direct, mediated and moderated effects of the CEPIDEA school-based program. *Journal of Youth Adolescence,* 44, 2211-2229.

Caserta, T. A., Punamäki, R. L., ve Pirttilä-Backman, A. M. (2017). The buffering role of social support on the psychosocial wellbeing of orphans in Rwanda. *Social Development, 20*(1), 204-224. doi: 10.1111/sode.12190

Cicchetti, D., Ganiban, J., ve Barnett, D. (1991). Contributions from the study of high-risk populations to understanding the development of emotion regulation.

Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin, 98*(2), 310-357.

Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10* (1), 213-227.

Çalıkoğlu, T. (2010). *Lise öğrenimine devam eden ailesinin yanında yaşayan öğrencilerle, yetiştirme yurdunda yaşayan öğrencilerin çatışma çözme davranışı ile öfke ifade stillerinin karşılaştırılması,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*(3), 415-431.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1994, 11 Aralık). *Resmi Gazete* (Sayı: 22138). Erişim adresi: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf

Çocuk Koruma Kanunu (2005, 3 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı:). Erişim adresi: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm

D'Acremonta, M. ve Van der Linden, M. (2007). How is impulsivity related to depression in adolescence? evidence from a French validation of the cognitive emotion regulation questionnaire. *Journal of Adolescence,* 30, 271–282.

De Bellis, M. D. (2001). Developmental traumatology: The psychobiological development of maltreated children and its implications for research, treatment, and policy. *Development and psychopathology*, *13*(3), 539-564.

Delikara, İ. (2000). *Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Demir, N. Ö., Baran, A. G., ve Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örneklemi. *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, *32*, 83-108.

Eker, D. ve Arkar, H. (1998). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi, 10*(34), 45-55.

Eker, D., Arkar, H. Ve Yaldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi, 12*(1), 17-25.

Eisenberg, N., Cumberland, A.ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, *9*(4), 241-273.

Escobar, M. J., Pereira, X. ve Santelices, M. P. (2014). Behavior problems and attachment in adopted and non-adopted adolescents. *Children and Youth Services Review,* 42, 59-66.

Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K. ve Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: the role of individual process. *Faculty Publications, Department of Psychology, 2*(9).

Fisher, L., Ames, E. W., Chisholm, K. ve Savoie, L. (1997). Problems reported by parents of romanian orphans adopted to british Columbia. *International Journal of Behavioral Development, 20*(1), 67-82.

Flynn, E., Ehrenreich, S. E., Beron, K. J. ve Underwood, M. K. (2015). Prosocial behavior: long-term trajectories and psychosocial outcomes. *Social Development, 24*(3), 462-482.

Franklin, B. (1993). Çocuk Hakları,(Der.). *Türker, A.,(Çev.)*.

Garnefski, N., Kraaij, V. ve Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences,* 30, 1311-1327.

Garnefski, N., van den Kommer, T., Kraaıj, V., Teerds, J., Legerstee, J. ve Onstein, E. (2002). The relationship between cognitive emotion regulation strategies and emotional problems: comparison between a clinical and a non-clinical sample. *European Journal of Personality, 16*, 403–420. doi: 10.1002/per.458

Garnefski, N., Teerds, J., Kraaij, V., Legerstee, J. ve van den Kommer, T. (2004). Cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: differences between males and females. *Personality and Individual Differences,* 36, 267-276.

Garnefski, N. ve Kraaij, V. (2006a). Cognitive emotion regulation questionnaire – development of a short 18-item version (CERQ-short). *Personality and Individual Differences,* 41, 1045–1053.

Garnefski, N. ve Kraaij, V. (2006b). Relationships between cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: A comparative study of five specific samples. *Personality and Individual Differences,* 40, 1659-1669.

Garner, P. W. (2006). Prediction of prosocial and emotional competence from maternal behavior in African American preschoolers. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, *12*(2), 179-198.

Gizir, C. A. (2016). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 28.

Goldfarb, W. (1945). Psychological privation in infancy and subsequent adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry, 15*(2), 247-255.

Gross, J. (1998). Antecedent- and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology,* 74, 224–237

Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B. ve İncekaş, S. (2008). Güçler ve güçlükler anketinin (gga) türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 15*(2).

Hastings, P. D., ve De, I. (2008). Parasympathetic regulation and parental socialization of emotion: Biopsychosocial processes of adjustment in preschoolers. *Social Development,* 17, 211-238.

Jermann, F., Van der Linden, M., d'Acremont, M. ve Zermatten, A. (2006). Cognitive emotion regulation questionnaire (cerq) confirmatory factor analysis and psychometric properties of the french translation. *European Journal of Psychological Assessment, 22*(2), 126–131. doi: 10.1027/1015-5759.22.2.126.

Jessor, R., Chase, J. A. ve Donovan, J. E. (1980). Psychosocial correlates of marijuana use and problem drinking in an national sample of adolescents. *Journal of Public Health,* 70, 604-613.

Kaner, S. (1998). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması.

Kaner, S. (2002). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 33*(1-2), 77-89.

Karataş, K. (2007). Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 18*(2).

Kenny, D. A., Kashy, D. A., ve Bolger, N. (1998). Data analysis in social psychology. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, ve G. Lindzey (Eds.), The handbook of social psychology (4th ed., pp. 233–265). New York: Oxford University Press.

Lunkenheimer, E. S., Shields, A. M. ve Cortina, K. S. (2007). Parental emotion coaching and dismissing in family interaction. *Social Development, 6*(2), 232-238.

Martin, R. C. ve Dahlen, E. R. (2005). Cognitive emotion regulation in the prediction of depression, anxiety, stress, and anger. *Personality and Individual Differences,* 39, 1249-1260.

Martins, E. C., Freire, M. ve Santos, F. F. (2016). Examination of adaptive and maladaptive cognitive emotion regulation strategies as transdiagnostıc processes: associatıons wıth diverse psychological symptoms in college students. *Studia Psychologica, 58*(1).

Masten, A. ve Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments. *American Psychological Association, 53*(2), 205-220.

Mazza, J. R. S. E., Lambert, J., Zunzunegui, M. V., Tremblay, R. E., Boivin, M. ve Cote, S. M. (2017). Early adolescence behavior problems and timing of poverty during childhood: a comparison of lifecourse models. *Social Science and Medicine,* 177, 35-42.

McInnis, O. A., McQuaid, R. J., Matheson, K. ve Anisman, H. (2015). The moderating role of an oxytocin receptor gene polymorphism in the relation between unsupportive social interactions and coping profiles: implications for depression. *Frontiers in Psychology, 6*(1133). doi: 10.3389/fpsyg.2015.01133

McIntyre, A. ve Keesler, T. Y. (1986). Psychological disorders among foster children. *Journal of Clinical Child Psychology, 15*(4), 297-303.

Megreya, A. M., Latzman, R. D., Al-Attiyah, A. A. ve Alrashidi, M. (2016). The robustness of the nine-factor structure of the cognitive emotion regulation

questionnaire across four arabic-speaking middle eastern countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 47*(6), 875-890. doi: 10.1177/0022022116644785

Miller, B. C., Fan, X., Christensen, M., Grotevant, H. D. ve Dulmen, M. (2000). Comparisons of adopted and nonadopted adolescents in a large, nationally representative sample. *Child Development, 71*(5), 1458-1473.

Miller, L., Chan, W., Tirella, L. ve Perrin, E. (2009). Outcomes of children adopted from Eastern Europe. *International Journal of Behavioral Development, 33*(4), 289-298.

Nolen-Hoeksema, S., McBride, A., ve Larson, J. (1997). Rumination and psychological distress among bereaved partners. *Journal of personality and social psychology*, *72*(4), 855.

Nowacki, K. ve Schoelmerich, A. (2010). Growing up in foster families or institutions: attachment representation and psychological adjustment of young adults. *Attachment & Human Development,* 12(6), 551-566, doi: 10.1080/14616734.2010.504547.

Ramsden, S. R., ve Hubbard, J. A. (2002). Family expressiveness and parental emotion coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression.*Journal of abnormal child psychology*, *30*(6), 657-667.

Roy, P., Rutter, M. ve Pickles, A. (2000). Institutional care: risk from family background or pattern of rearing. *Journal of Child Psychiatry, 41*(2), 139-149.

Rushton, A., Grant, M., Feast, J. Ve Simmonds, J. (2013). The British Chinese adoption study: orphanage care, adoption and mid-life outcomes. *Journal of Child Psiychology and Psychiatry, 54*(11), 1215-1222. doi: 10.1111/jcpp.12088.

Rutter, M., Andersen-Wood, L., Beckett, C., Bredenkamp, D., Castle, J., Groothues, C., Krepner, j., Keaveney, L., Lord, C., ve O'Connor, T. (1999). Quasi-autistic

patterns following severe early global privation. *Journal of Psychology and Psychiatry, 40*(4), 537-549.

Sakakibara, R. ve Endo, T. (2016). Cognitive appraisal as a predictor of cognitive emotion regulation choice. *Japanese Psychological Research, 58*(2), 175-185. doi: 10.1111/jpr.12098.

Salimi, A., ve Bozorgpour, F. (2012). Percieved social support and social-emotional loneliness. *Procedia - Social and Behavioral Sciences,*69, 2009-2013.

Santrock, J. W. (2011). Yaşam Boyu Gelişim (13. Basım) (Çev. Ed. G. Yüksel). Ankara: Nobel Yayınları

Sarıtaş, D. (2012). Psychological well-being of adolescents: maternal rearing behaviors, basic personality traits and emotion regulation processes. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Daoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Siyez, D. M. ve Aysan, F. (2007). Ergenlerde görülen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. *Eğitim Fakültesi Dergisi, XX*(1), 145-171.

Sloutsky, V. M. (1997). Institutional care and developmental outcomes of 6 and 7 year old children: a contextualist perspective. *International Journal of Behavioral Devekopment, 20*(1), 131-151.

Sosyal Hizmetler Kanunu (1983, 27 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 18059). Erişim adresi: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18059.pdf

Stevenson, M. (1952). Some emotional problems of orphanage children. *Can Journal Psychology, 6*(4), 179-182.

Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Münir, K. (2007). Prevalence and predictors of emotional and behavioral problems reported by teachers among institutionally

reared children and adolescents in Turkish orphanages compared with community controls. *Children and Youth Services Review,* 29, 883-899.

Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., ve Özcan, O. O. (2007). Epidemiology of emotional and behavioral problems among children and adolescents in orphanage care: A comparative study in a national survey. *Journal of TurkishPsychiatry*, *18*, 1-13.

Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Özcan, Ö. Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örneklemde karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi, 19*(3), 235-246.

Şimşek, S. (2010). *Ergenlerde davranış problemlerinin anne-babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Şimşek, S. ve Önder, F. C. (2011). An investigation the behavioral problems of adolescents, who perceived emotional abuse from parents and teachers. *Elementary Education Online, 10*(3), 1124-1137.

Şimşek, D. (2010). *Yatılı ilköğretim bölge okulu ve ailesi yanında kalan ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin akran ilişkileri, sosyal destek algıları ve yaşam doyumlarının incelenmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Tedeschi, R. G. (1999). Violence transformed: posttraumatic growth in survivors and their societies. *Aggression and Violent Behavior, 4*(3), 319–341.

Tottenham, N., Hare, T. A., Quinn, B. T., Marcella Nurse, T. W., Gilhooly, T., Millner, A., Galvan, A., Davidson, M. C., Eigsti, I. M., Thomas, K. M., Freed, P. J., Booma, E. S., Gunnar, M. R., Altemus, M., Aronson, J. Ve Casey, B. J. (2010). Prolonged institutional rearing is associated with atypically large amygdala

volume and difficulties in emotion regulation. *Developmental Science, 13*(1), 46-61. doi: 10.1111/j.1467-7687.2009.00852.x.

Tuna, E. ve Bozo, Ö. (2012). The cognitive emotion regulation questionnaire: factor structure and psychometric properties of the Turkish version. *Journal of Psychopathol Behav Assess, 34*, 564–570. doi: 10.1007/s10862-012-9303-8.

Tümkaya, S. (2005). Ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. *Dergi park.*

Uludağlı, N. P., ve Sayıl, M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, *12* (23), 14-24.

UNICEF. (2011). Türkiye'de çocukların durumu raporu.

Üstüner, S., Erol, N., ve Şimşek, Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *12*(3), 130-140.

Vorria, P., Papaligoura, Rutter, M., Pickles, A., Wolkind, S. Ve Hobsbaum, A. (1998). A comparative study of greek children in long-term residental group care and in two-parent families: I. Social, emotional, and behavioural differences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39*(2), 225-236.

Wicks-Nelson, R., Israel, A. C., ve Wicks-Nelson, R. (2009). *Abnormal child and adolescent psychology*. Upper Saddle River, NJ: PearsonPrenticeHall.

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(18), 499-525.

Yılmaz Irmak, T. (2001). Ergenlerin risk alma davranışlarının incelenmesi. I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, 29-30 Mart, Ankara. Tisimat Basım, s. 119-146, Ankara.

Zengin, L. E. (2013). *Ergenlerde evden kaçma davranışının sosyo-demografik özellikler ve aile işlevleri açısından incelenmesi,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Zlomke, K. R. Ve Hahn, K. S. (2010). Cognitive emotion regulation strategies: gender differences and associations to worry. *Personality and Individual Differences,* 48, 408-413.

EK 1

Kişisel Bilgi Formu

- Çocuğun cinsiyeti
  _Erkek
  _Kız
- Doğum Tarihi

- Eğitim Durumu

- Nerede yaşadığı?

  - Kurumda kalıyorsa hangi kurumda kaldığı

  - Ne kadar süredir kurumda bulunduğu : _____ ay

  - Kurum bakımına alınma nedeni
    _Yoksulluk
    _Aile birliğinin bozulması
    _İstismar
    _Terk
    _Diğer
  - Kuruma gelmeden önce kaldığı yer
    _Ailesiyle birlikte
    _Başka kuruluşta
    _Akraba yanında
    _Terk
    _Kayıt yok
  - Kurum bakımında kardeş olma durumu
    _Var
    _Yok
  - Kurum değişikliği
    _Yok
    _ 2 ve daha fazla kurum değişikliği
  - Temasta bulunduğu herhangi bir akrabası/ziyaretçisi var mı?
    a) Hayır
    b) Evet. Belirtiniz:
- Anne-baba hayatta olma durumu
  _Anne-baba ya da ikisinden biri hayatta
  _Her ikisi ölmüş
- Anne-baba birliktelik durumu
  _Beraber
  _Ayrı
- Fiziksel ve/veya zihinsel bir engeli var mı?
  a) Hayır
  b) Evet. Belirtiniz:

EK 2

Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)

		Her zaman	Sık Sık	Arasıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Arkadaşlarım beni severler.	( )	( )	( )	( )	( )
2.	İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
3.	Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.	( )	( )	( )	( )	( )
4.	Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
5.	Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.	( )	( )	( )	( )	( )
6.	Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.	( )	( )	( )	( )	( )
7.	Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatlatır.	( )	( )	( )	( )	( )
8.	Arkadaşlarıma güvenirim.	( )	( )	( )	( )	( )
9.	Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.	( )	( )	( )	( )	( )
10.	Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.	( )	( )	( )	( )	( )
11.	Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	( )	( )	( )	( )	( )
12.	Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.	( )	( )	( )	( )	( )
13.	Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.	( )	( )	( )	( )	( )
14.	Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.	( )	( )	( )	( )	( )
15.	Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
16.	Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.	( )	( )	( )	( )	( )
17.	Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.	( )	( )	( )	( )	( )
18	En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.	( )	( )	( )	( )	( )

EK 3

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (MSPSS)

Aşağıda 8 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz. Bu şekilde 8 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklar›m, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

2. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

3. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

4. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

5. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

6. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

7. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklar›m, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

8. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.
Kesinlikle hayır 1,2,3,4,5,6,7 kesinlikle evet

EK 4

Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği (BDDÖ)

BDDÖ

Olaylarla nasıl başa çıkarsınız?

Herkes zaman zaman olumsuz ya da tatsız olaylarla karşılaşır ve herkes bu olaylara kendi yöntemiyle tepki verir. Lütfen aşağıdaki soruları cevaplayarak olumsuz ya da tatsız olaylar yaşadığınızda genel olarak ne düşündüğünüzü belirtiniz.

	(neredeyse) hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	(neredeyse) her zaman
1. Suçlanacak kişinin ben olduğumu düşünürüm.	1	2	3	4	5
2. Olanları kabul etmek zorunda olduğumu düşünürüm.	1	2	3	4	5
3. Sık sık, yaşadığım olayla ilgili ne hissettiğim hakkında düşünürüm.	1	2	3	4	5
4. Yaşadığım şeyden daha güzel şeyler düşünürüm.	1	2	3	4	5
5. Yapabileceğimin en iyisinin ne olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
6. Bu durumdan bir şeyler öğrenebileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
7. "Her şey çok daha kötü olabilirdi" diye düşünürüm.	1	2	3	4	5
8. Sık sık, yaşadığım olayın diğer insanların başına gelen olaylardan çok daha kötü olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
9. Suçlanacak kişinin başkaları olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
10. Olanlardan sorumlu olan kişinin kendim olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
11. Durumu kabul etmem gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
12. Zihnim yaşadığım olayla ilgili ne düşündüğüm ve ne hissettiğimle meşgul olur.	1	2	3	4	5
13. Yaşadığım olayla ilgisi olmayan güzel şeyler düşünürüm.	1	2	3	4	5
14. Bu durumla en iyi nasıl başa çıkabileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
15. Olanların sonucunda daha güçlü bir insan olabileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
16. Diğer insanların başından çok daha kötü şeyler geçtiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
17. Yaşadığım şeyin ne kadar korkunç bir şey olduğunu düşünür dururum.	1	2	3	4	5
18. Olanlardan başkalarının sorumlu olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
19. Durumla ilgili yaptığım hatalar hakkında düşünürüm.	1	2	3	4	5
20. Durumla ilgili hiçbir şeyi değiştiremeyeceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
21. Yaşadığım olayla ilgili neden bu şekilde hissettiğimi anlamak isterim.	1	2	3	4	5
22. Olanları düşünmek yerine güzel bir şey düşünürüm.	1	2	3	4	5
23. Durumu nasıl değiştirebileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
24. Durumun olumlu yanları da olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
25. Diğer şeylerle karşılaştırıldığında yaşadığım şeyin o kadar da kötü olmadığını düşünürüm.	1	2	3	4	5
26. Sık sık, yaşadığım durumun bir insanın başına gelebilecek en kötü durum olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5

	(neredeyse) hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	(neredeyse) her zaman
27. Durumla ilgili başkalarının yaptığı hataları düşünürüm.	1	2	3	4	5
28. Temelde durum bizzat benden kaynaklanmış olmalı diye düşünürüm.	1	2	3	4	5
29. Bu durumla yaşamayı öğrenmem gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
30. Durumun bende uyandırdığı duygular üzerine kafa yorarım.	1	2	3	4	5
31. Yaşadığım güzel şeyler hakkında düşünürüm.	1	2	3	4	5
32. Duruma dair yapabileceğim en iyi şeyi planlarım.	1	2	3	4	5
33. Durumun olumlu yönlerini bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
34. Kendime hayatta bundan daha kötü şeylerin olduğunu söylerim.	1	2	3	4	5
35. Sürekli bu durumun ne kadar berbat olduğunu düşünür dururum.	1	2	3	4	5
36. Sorunun temelinde diğer insanların yattığını düşünürüm.	1	2	3	4	5

EK 5

Güçler ve Güçlükler Ölçeği

Son 6 ay içindeki davranışlarını göz önüne alarak lütfen aşağıdaki maddeleri doldur. Her bir maddenin senin için ne derece doğru olduğunu aşağıdaki 3 seçenekten en uygun olanını yuvarlak içine alarak göster. 1 puan----------2 puan----------3 puan Doğru değil Kısmen doğru Kesinlikle doğru	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Kesinlikle Doğru
1. İnsanlara karşı iyi davranmaya çalışırım. Onların duygularını önemserim. .	1	2	3
2. Uzun süre kıpırdamadan oturamam huzursuz olurum.	1	2	3
3. Çok fazla baş ağrım, karın ağrım ya da bulantım olur.	1	2	3
4. Genellikle başkalarıyla (yiyecek, oyuncak, kalem vs.) paylaşırım.	1	2	3
5. Çok öfkelenirim ve sıkça kontrolümü kaybederim.	1	2	3
6. Genellikle kendi başımayım. Genellikle yalnız oynarım ya da başkaları ile birlikte olmaktan kaçınırım.	1	2	3
7. Genellikle bana söyleneni yaparım.	1	2	3
8. Çok endişelenirim.	1	2	3
9. Eğer birisi incinmiş, morali bozulmuş ya da kendini kötü hissediyor ise ona yardım ederim.	1	2	3
10. Sürekli ellerim ayaklarım kıpır kıpırdır ya da oturduğu yerde kıpırdanıp dururum.	1	2	3
11. En az bir yakın arkadaşı var.	1	2	3
12. Çok kavga ederim. Diğer insanlara istediğimi yaptırabilirim.	1	2	3
13. Sıkça mutsuz, kederli ya da ağlamaklıyım.	1	2	3
14. Yaşıtlarım genelde beni sever.	1	2	3
15. Dikkatim kolayca dağılır. Yoğunlaşmakta güçlük çekerim.	1	2	3
16. Yeni ortamlarda gerginim. Kendime güvenimi kolayca kaybederim.	1	2	3
17. Kendimden küçüklere iyi davranırım.	1	2	3

18. Sıkça yalan söylemek ya da hile yapmakla suçlanırım.	1	2	3
19. Diğer çocuklar ya da gençler bana takarlar ya da benimle alay ederler.	1	2	3
20. Sıkça başkalarına (anne, baba, öğretmen, diğer çocuklar) yardım etmeye istekli olurum.	1	2	3
21. Bir şeyi yapmadan önce düşünürüm.	1	2	3
22. Ev, okul ya da başka yerlerden benim olmayan şeyleri izinsiz alırım..	1	2	3
23. Yetişkinlerle, çocuklardan daha iyi geçinirim.	1	2	3
24. Pek çok korkum var. Kolayca ürkerim.	1	2	3
25. Başladığım işi bitiririm, dikkat sürem iyidir.	1	2	3

EK 6

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 12/11/2015

Toplantı Sayısı : 20

Karar Sayısı : 322

322- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Gönül Atlı Aslan**'ın "İhmal ve İstismara Uğramış ve Uğramamış Çocukların Benlik Saygısı, Akran İlişkileri ve Duygu Düzenleme Becerilerinin Karşılaştırılması" başlıklı çalışması ile ilgili 09/03/2015 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Gönül Atlı Aslan**'ın "İhmal ve İstismara Uğramış ve Uğramamış Çocukların Benlik Saygısı, Akran İlişkileri ve Duygu Düzenleme Becerilerinin Karşılaştırılması" başlıklı çalışmasının, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
12/11/2015

Prof.Dr.Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 7

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 73595336-605.01-31855 26/02/2016
Konu : Gönül ATLI ASLAN

MÜSTEŞARLIK MAKAMINA

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün yazısı ile Diyarbakır Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı Dicle Çocuk Destek Merkezi Müdürlüğünde görevli Psikolog Gönül ATLI ASLAN'ın "İhmal ve İstismara Uğramış ve Uğramamış Çocukların Benlik Saygısı Akran İlişkileri ve Duygu Düzenleme Becerilerinin Karşılaştırılması Diyarbakır Örneklemi" konulu tez çalışmasını Mayıs 2016 tarihine kadar Diyarbakır Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı kuruluşlarda uygulayabilme talebi bildirilmiştir.

Uygun görüldüğü takdirde ilgili Genel Müdürlük tarafından da olumlu değerlendirilen söz konusu araştırmanın İl Müdürlüğünün koordinasyonunda kuruluş müdürlükleri denetiminde sosyal servis meslek elemanları gözetiminde ve ses-görüntü kaydı alınmaksızın, mesai saatleri içerisinde, gönüllülükleri esas alınarak, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce kurum izni alınması ve araştırma bitiminde bir örneğinin Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile uygulanabilmesi hususunda;

Olurlarınızı arz ederim.

Mustafa DURMUŞ
Daire Başkanı

O L U R
26/02/2016

Ebubekir ŞAHİN
Müsteşar

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama adresine giderek [illegible] kodunu yazınız.

1

EK 8

Bilgilendirilmiş Kurum Onam Formu

Sayın Yetkili;

Ankara Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı'nda danışmanım Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR gözetiminde yüksek lisans tezimi yürütmekteyim. Tezin amacı, ergenlerin benlik saygısı, akran ilişkileri ve duygu düzenleme becerilerinin karşılaştırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için sizlerin yardımına ihtiyaç duymaktayız.

Kuruluşunuzda bulunan ve çalışılması konusunda herhangi bir risk görmediğiniz 10-17 yaş arası çocuklarınızın araştırmaya katılmasını kabul ederseniz çocuklarınızdan bazı anket formlarını doldurmaları istenecektir. Anket formlarında yer alan bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Çocuklarınız istediği zaman çalışmadan ayrılabilir ve önceden vermiş oldukları bilgileri geri alabileceklerdir. Araştırma bittiğinde, sizlere çocuklarınızın sosyal ve duygusal gelişimleri hakkında bilgilendirme yapılacaktır. Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki iletişim bilgilerini kullanarak bize yöneltebilirsiniz.

Araştırmadan elde edilecek bulgular, bireysel değil, toplu sonuçlardır ve dilerseniz sizlere ulaştırılacaktır. Çocukların anketleri doldurarak bize sağlayacakları veriler; ergenlerin sosyal ve duygusal gelişimini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik çalışmalarımıza önemli katkılar sağlayacaktır. Bu sebeple çalışmamıza vereceğiniz destek bizim için çok değerlidir. İlginiz için şimdiden teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR
dsaritas@ankara.edu.tr

Psk. Gönül ATLI ASLAN

gonullatli@gmail.com

Çocuklarımızın bu araştırmaya katılmasını tamamen gönüllü olarak onaylıyorum. Çocuklarımızın çalışmayı istedikleri zaman yarıda kesip bırakabileceklerini biliyorum ve verdikleri bilgilerin sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum.

Yetkili Adı: …….

İmza: ……

EK 9

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Veli;

Ankara Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı'nda danışmanım Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR gözetiminde yüksek lisans tezimi yürütmekteyim. Tezin amacı, ergenlerin benlik saygısı, akran ilişkileri ve duygu düzenleme becerilerinin karşılaştırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için sizlerin yardımına ihtiyaç duymaktayız.

Çocuğunuzun araştırmaya katılmasını kabul ederseniz çocuğunuzdan bazı anket formlarını doldurması istenecektir. Anket formlarında yer alan bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Çocuğunuz istediği zaman çalışmadan ayrılabilir ve önceden verdiği bilgiyi geri alabilecektir. Araştırma bittiğinde, sizlere çocuğunuzun sosyal ve duygusal gelişimleri hakkında bilgilendirme yapılacaktır. Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki iletişim bilgilerini kullanarak bize yöneltebilirsiniz.

Araştırmadan elde edilecek bulgular, bireysel değil, toplu sonuçlardır ve dilerseniz sizlere ulaştırılacaktır. Çocukların anketleri doldurarak bize sağlayacakları veriler; ergenlerin sosyal ve duygusal gelişimini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik çalışmalarımıza önemli katkılar sağlayacaktır. Bu sebeple çalışmamıza vereceğiniz destek bizim için çok değerlidir. İlginiz için şimdiden teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Yrd. Doç. Dr. Dilek SARITAŞ-ATALAR
dsaritas@ankara.edu.tr

Psk. Gönül ATLI ASLAN

gonullatli@gmail.com

Çocuğumun bu araştırmaya katılmasını tamamen gönüllü olarak onaylıyorum. Çocuğumun çalışmayı istediği zaman yarıda kesip bırakabileceğini biliyorum ve verdiği bilgilerin sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum.

Veli Adı: …….

İmza: ……...